

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Μουσείο Περγάμου

Βερολίνο

7

MARFIN EGNATIA BANK

Ας κάνουμε τη ζωή... λίγο καλύτερη

Ο πυρήνας της συλλογής των ελληνικών αρχαιοτήτων στο Μουσείο Περγάμου χρονολογείται στα μέσα του 18ου αιώνα και συνδέεται με τον Φρειδερίκο τον Μεγάλο. Έκτοτε, τα αντικείμενα της συλλογής εμπλουτίστηκαν με σειρά αγορών και, κυρίως, με τα ευρήματα των γερμανικών ανασκαφών. Σήμερα, τα εκθέματα ξεπερνούν τις εκατό χιλιάδες και αποτελούν μία από τις μεγαλύτερες συλλογές ελληνικών αρχαιοτήτων στον κόσμο. Η συλλογή περιλαμβάνει αρχιτεκτονικά σύνολα από περιοχές της Μικράς Ασίας, όπως η Πέργαμος, η Μίλητος, η Μαγνησία του Μαιάνδρου και η Πριήνη, καθώς και εξαιρετικά δείγματα γλυπτικής, αγγειοπλαστικής, κοροπλαστικής, μεταλλοτεχνίας και μικροτεχνίας, τα οποία δίνουν πλήρη εικόνα της εξέλιξης της ελληνικής τέχνης από την Εποχή του Χαλκού έως τα Ρωμαϊκά χρόνια.

Μουσείο Περγάμου

7 Μουσείο Περγάμου

7 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Μουσείο Περγάμου

Βερολίνο

7

ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, Λονδίνο

ΜΟΥΣΕΙΑ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ-ΚΑΠΙΤΩΛΙΟΥ, Ρώμη

ΓΛΥΠΤΟΘΗΚΗ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΛΟΥΒΡΟ, Παρίσι

ΜΟΥΣΕΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, Βιέννη

ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ, Βοστώνη

ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΕΡΓΑΜΟΥ, Βερολίνο

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, Νέα Υόρκη

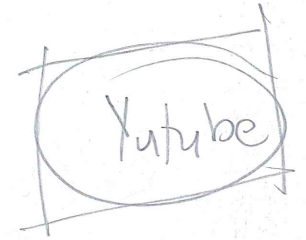
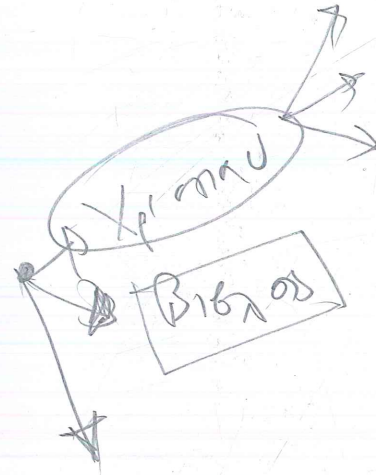
ΠΑΛΑΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, Βερολίνο

ΜΟΥΣΕΙΑ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΕΡΜΙΤΑΖ, Αγία Πετρούπολη

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ, Μόναχο

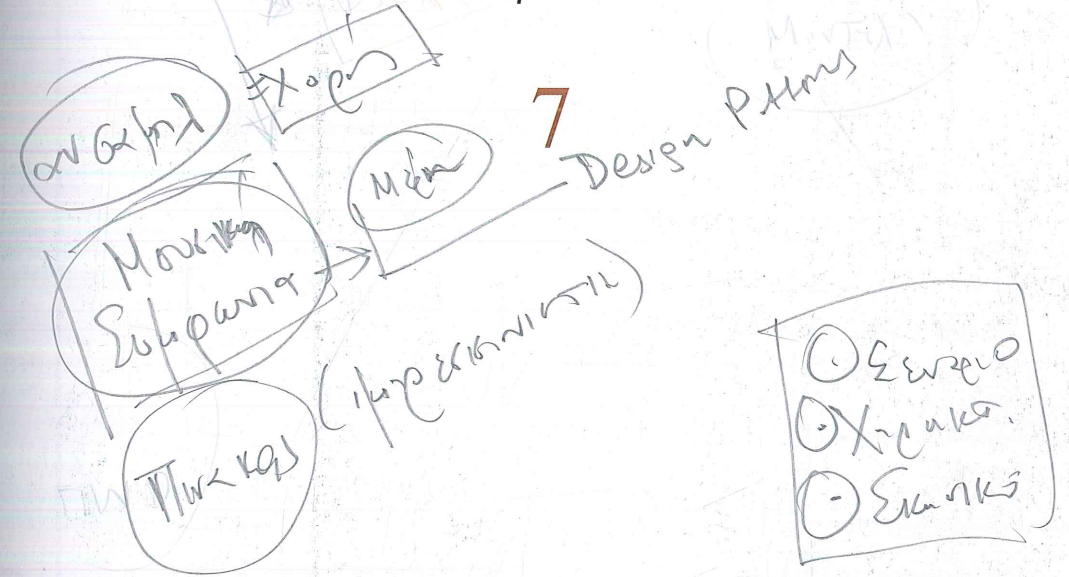
ΜΟΥΣΕΙΑ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

Μουσείο Περγάμου

Βερολίνο

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΕΧΝΗΣ
* Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

7. Μουσείο Περγάμου

Βερολίνο

© για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 2010

Εθνάρχου Μακαρίου και Δ. Φαληρέως 2

Ν. Φάληρο 185 47

τηλ. 210 4808000

www.kathimerini.gr

Επιστημονική επιμέλεια σειράς:

Πάνος Βαλαβάνης, καθηγητής Κλασικής

Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Βασίλειος Κ. Λαμπρινουδάκης, ομότιμος

καθηγητής Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Παραγωγή: Εκδόσεις EXPLORER

Σχεδιασμός σειράς-Συντονισμός έκδοσης:

Βασίλης Μηνακάκης, minakakis@explorerworld.gr

Κείμενα: Τόνια Κουτσουράκη, αρχαιολόγος

Πολιτιστικός οδηγός: Κωνσταντίνα Τσιάγκα

Γλωσσική επιμέλεια: Ελένη Σιγάλα

Διόρθωση: Βαρβάρα Τσότρα

Δημιουργικό, εξώφυλλο, σελιδοποίηση: Όλγα Κοντονί

Ατελιέ: Μαρίνα Ρούσου (γραφικά), Ντορέττα Αρχοντάκη (σελιδοποίηση)

Φωτογραφικό υλικό/σχέδια: Γιώργος Κουρούπης, Γιώργος Υφαντής, *Νήσος των Μουσείων, Βερολίνο*.

Βιβλιοθήκη Τέχνης Η Καθημερινή

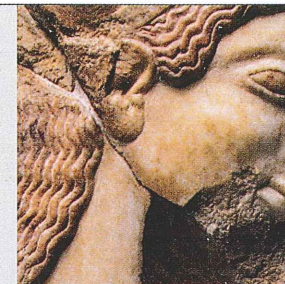
Συντονισμός παραγωγής: Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ / Ηλέκτρα Σαμιωτάκη

ISBN: 978-960-475-138-9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

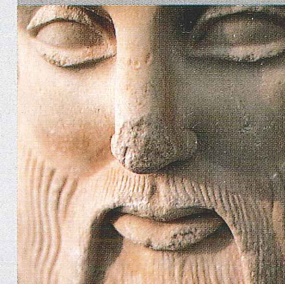
Νήσος των Μουσείων, Βερολίνο

8

Το Μουσείο Περγάμου

10

Οι ελληνικές αρχαιότητες στο Μουσείο
Περγάμου

13

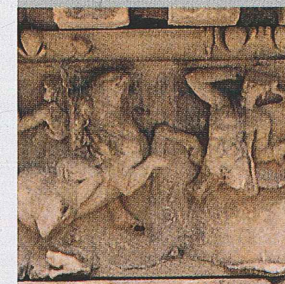

Βωμός της Περγάμου

16

Άλλα εκθέματα

28

Σύντομος πολιτιστικός οδηγός
του Βερολίνου

90

Νήσος των Μουσείων, Βερολίνο

Σε μια νησίδα του ποταμού Σπρέε, στο κέντρο του Βερολίνου, εγκαινιάστηκε τον Αύγουστο του 1830 το πρώτο δημόσιο μουσείο στη Γερμανία, γνωστό σήμερα ως Παλιό Μουσείο (Altes Museum). Το κτήριο στέγασε αρχικά τις συλλογές που διακοσμούσαν τα ανάκτορα του πρωσικού θρόνου από τις αρχές του 18ου αιώνα. Στην πορεία, το μουσείο εμπλουτίστηκε με ολόκλη-

ρες συλλογές αλλά και μεμονωμένα έργα που αγόρασαν Πρώσοι διπλωμάτες, κυρίως από την Ιταλία. Ο κόσμος αγάλιασε με ενθουσιασμό την ιδέα της έκθεσης των έργων τέχνης και, έτσι, το 1841 ο Φρειδερίκος Γουλιέλμος Δ΄ όρισε τη νήσο του Σπρέε ως «άσυλο για την τέχνη και την επιστήμη». Αμέσως σχεδόν ξεκίνησε η ανέγερση ενός νέου μουσείου, πίσω από το Παλιό, για να στεγάσει τα ευρήματα των πρωσικών αρχαιολογικών ανασκαφών που διενεργούνταν στην Αίγυπτο. Το Νέο Μουσείο (Neues Museum) εντυπωσίαζε εξωτερικά με την απλότητα των γραμμών του και εσωτερικά με την πολυτέλεια της διακόσμησης όλων σχεδόν των χώρων του. Στους θησαυρούς του περιλαμβάνονταν και η συλλογή του Ερρίκου Σλήμαν από τις ανασκαφές της Τροίας, την οποία δώρισε στον γερμανικό λαό το 1881.

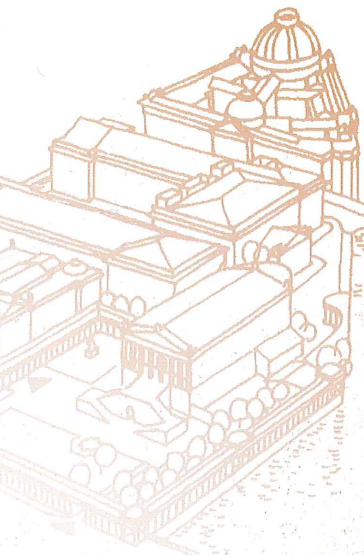
Ανατολικά του Νέου Μουσείου λειτουργησε το 1876 η Εθνική Πινακοθήκη (Alte Nationalgalerie) της πόλης, στην οποία φιλοξενούνταν έργα ζωγραφικής της εποχής. Πολύ γρήγορα τα μουσεία του Βερολίνου απέκτησαν μεγάλη φήμη τόσο για τις συλλογές που διέ-

θεταν όσο και για την αξία τους ως επιστημονικά ιδρύματα. Με πρωτοβουλία, μάλιστα, του βοηθού διευθυντή της Πινακοθήκης Βίλχελμ φον Μπόντε αποφασίστηκε η ανέγερση ενός τέταρτου μουσείου, προκειμένου να συγκεντρωθούν τα έργα τέχνης της ιταλικής Αναγέννησης. Έτσι, από το 1904 το Μουσείο του αυτοκράτορα Φρειδερίκου (Kaiser Friedrich Museum), γνωστό σήμερα ως Μουσείο Μπόντε, δεσπόζει στη βορινή γωνία της Νήσου των Μουσείων.

Εκατό χρόνια μετά την ίδρυση του Παλαιού Μουσείου, το 1930, εγκαινιάστηκε το Μουσείο Περγάμου (Pergamon Museum) για να στεγάσει το *Βωμό της Περγάμου* και τα ευρήματα των γερμανικών ανασκαφών από τη Μικρά Ασία και τη Μέση Ανατολή. Το μουσείο κατέλαβε το τελευταίο οικοδομήσιμο τμήμα στην καρδιά του νησιού, ανάμεσα στο Μουσείο Μπόντε και στο Νέο Μουσείο.

Στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Νήσος των Μουσείων δοκιμάστηκε από τις αεροπορικές επιδρομές των Συμμάχων και τα κτήρια έπαθαν μεγάλες καταστροφές. Τα εκθέματα είχαν διασκορπιστεί σε αντιαεροπορικά καταφύγια, απ' όπου, με εντολή του Χίτλερ, είχαν μεταφερθεί εκτός Γερμανίας. Τα έργα παρέμειναν «δικοτομημένα» σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, έως την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, το 1989, οπότε άρχισε η διαδικασία επανένωσης των επιμέρους συλλογών.

Τα πέντε κτήρια των μουσείων αναστηλώθηκαν και σήμερα θεωρούνται αριστουργηματικά δείγματα της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Από το 1999 η Νήσος των Μουσείων αποτελεί επισήμως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και προστατεύεται από την ΟΥΝΕΣΚΟ. Στο πλαίσιο αυτό, ξεκίνησε η αναδιοργάνωση των συλλογών, η οποία προγραμματίζεται να ολοκληρωθεί έως το 2011. Οι επισκέπτες, μέσω ειδικών διαδρομών, θα μπορούν να απολαμβάνουν έναν «αρχαιολογικό περίπατο» στην ιστορία των πολιτισμών της Μεσογείου προκειμένου να ανιχνεύσουν τις ρίζες του σύγχρονου πολιτισμού.

Το Μουσείο Περγάμου

Το Μουσείο Περγάμου περιλαμβάνει μοναδικούς θησαυρούς του αρχαίου κόσμου και δικαιολογημένα συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών απ' όλα τα μουσεία του Βερολίνου. Η κατασκευή του συνδέεται με τα ευρήματα των γερμανικών αρχαιολογικών αποστολών, που από το 19ο αιώνα δραστηριοποιούνταν στον ευρύτερο χώρο της ανατολικής Μεσογείου.

Με την ανακάλυψη του *Βωμού του Δία* στην Πέργαμο και την εξασφάλιση της μεταφοράς του στο Βερολίνο, η κατασκευή ενός καινούργιου μουσείου ήταν πλέον επιτακτική. Λόγω εσφαλμένων υπολογισμών στη στατικότητα του κτηρίου, αποφασίστηκε η κατεδάφιση του πρώτου και ο σχεδιασμός ενός νέου μνημειακού κτηρίου στη δυτική πλευρά του νησιού.

Με τα σχέδια του Άλφρεντ Μέσελ και την παρέμβαση του Β. Φον Μπόντε, το μουσείο απέκτησε τρεις πτέρυγες που σχημάτιζαν Π. Η κεντρική πτέρυγα ήταν αδιακόσμητη, με αυστηρούς τοίχους και προοριζόταν να στεγάσει το Βωμό και τη ζωφόρο του. Οι προσόψεις των δύο παράλληλων πτερυγών σχεδιάστηκαν στο πρότυπο των ελληνικών δωρικών ναών με κίονες, μετόπες που εναλλάσσονταν με τρίγλυφα και αετωματική επίστεψη.

Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν μόλις το 1930, εξαιτίας των καθυστερήσεων που οφείλονταν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο διάστημα της κατασκευής του, είχαν φτάσει από την ανατολική Μεσόγειο εξαιρετικά ευρήματα των γερμανικών ανασκαφών, όπως η *Πύλη της Ιστάρ* και η *Πομπηική Οδός από τη Βαβυλώνα*, η *Πύλη της Αγοράς της Μιλήτου* αλλά και η *πρόσοψη του ανακτόρου του χαλίφη Αλ-Ουαλίτ Β΄* από την Ιορδανία, δώρο του σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ στον αυτοκράτορα Γουλιέλμο Β΄, τα οποία φιλοξενήθηκαν στους ευρύχωρους εκθεσιακούς χώρους του νεοσύστατου μουσείου.

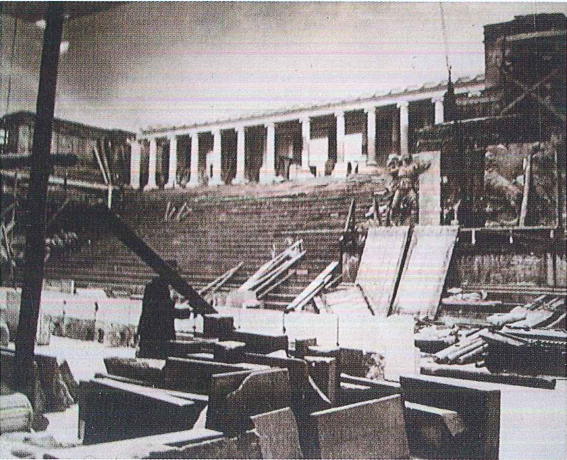
Έκτοτε, η ιστορία του μουσείου ακολούθησε την ταραγμένη ιστορία της πόλης. Το 1939, το μουσείο έκλεισε τις πύλες του εν όψει του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Τα μνημειακά εκθέματα τοιχίστηκαν με προστατευτικές κατασκευές. Τα φορητά ευρήματα συσκευάστηκαν και μεταφέρθηκαν σε καταφύγια. Ο *Βωμός της Περγάμου* απογυμνώθηκε από τα εξαιρετικά

γλυπτά του, τα οποία φυλάχθηκαν σε ασφαλή σημεία της χώρας. Μετά την επέλαση του Κόκκινου Στρατού όλα τα εκθέματα μεταφέρθηκαν στο Λένινγκραντ, απ' όπου επέστρεψαν το 1958. Η περιπέτεια αυτή άφησε ανεξίτηλα τα ίχνη της στα αριστουργηματικά γλυπτά του Βωμού. Κατά τη βιαστική απόσπασή τους από το κυρίως σώμα του Βωμού αρκετά σημεία τους υπέστησαν σοβαρές φθορές, ενώ άλλα χάθηκαν κατά την πολύχρονη περιπλάνησή τους στη βόρεια Ευρώπη.

Οι βομβαρδισμοί των Συμμάχων δεν άφησαν ανέγγιχτο το κτήριο και τις μνημειακές συνθέσεις, από τις οποίες επλήγησαν ιδιαίτερως η Πύλη της Αγοράς της Μιλήτου και η πρόσοψη του ανακτόρου του χαλίφη Αλ-Ουαλίτ Β'. Παρά τις εκτεταμένες καταστροφές, το μουσείο ξανάνοηξε τις πύλες του το 1954 με την επίσημη ονομασία *Μουσείο Περγάμου*. Σήμερα το μουσείο ανακαινίζεται και οι εργασίες θα έχουν ολοκληρωθεί έως το 2011. Το μουσείο αποτελεί και σημαντικό ερευνητικό κέντρο, με ειδικούς χώρους στα υπόγειά του, όπου βρίσκεται τεράστιος αριθμός ευρημάτων, τα οποία είναι διαθέσιμα στους μελετητές όλου του κόσμου.

Ο Βωμός της Περγάμου κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

- Ωράριο λειτουργίας
Τρίτη, Τετάρτη και Παρασκευή-Κυριακή 10:00-18:00,
Πέμπτη 10:00-22:00.
- Κλειστά
Δευτέρα, 1 Ιαν., Τρίτη μετά το Πάσχα, Πεντηκοστή, 24-25 και 31 Δεκ.
- Πληροφορίες
Τηλ. (0049) 30-20 90 55 77.

🚶 100, 200, 348, Προαστιακός: Hackescher Markt.

Το Μουσείο Περγάμου προσφέρει στέγη σε τρία επιμέρους μουσεία. Στην κεντρική και βόρεια πτέρυγα εκτίθενται ελληνικές και ρωμαϊκές αρχαιότητες. Η νότια πτέρυγα περιλαμβάνει το Μουσείο της Μέσης Ανατολής στους χώρους του ισογείου και το Μουσείο της Ισλαμικής Τέχνης στο πρώτο επίπεδο.

Ο πυρήνας της συλλογής των ελληνικών αρχαιοτήτων χρονολογείται στα μέσα του 18ου αιώνα και συνδέεται με τον Φρειδερίκο τον Μεγάλο. Έκτοτε, τα αντικείμενα της συλλογής εμπλουτίστηκαν με σειρά αγορών και, κυρίως, με τα ευρήματα των γερμανικών ανασκαφών. Σήμερα, τα εκθέματα ξεπερνούν τις εκατό χιλιάδες και αποτελούν μία από τις μεγαλύτερες συλλογές ελληνικών αρχαιοτήτων στον κόσμο.

Η συλλογή περιλαμβάνει αρχιτεκτονικά σύνολα από περιοχές της Μικράς Ασίας, όπως η Πέργαμος, η Μίλητος, η Μαγνησία του Μαϊάνδρου και η Πριήνη, δεδομένου ότι οι τουρκικές αρχές επέτρεπαν τότε τη μεταφορά αρχαιοτήτων, σε αντίθεση με τις ελληνικές αρχές που δεν επέτρεπαν την απομάκρυνση των αρχαιοτήτων που έφερνε στο φως η γερμανική σκαπάνη από το 1875 σε διάφορες περιοχές του ελλαδικού χώρου. Η συλλογή περιλαμβάνει, επίσης, εξαιρετα δείγματα γλυπτικής, αγγειοπλαστικής, κοροπλαστικής, μεταλλοτεχνίας και μικροτεχνίας, τα οποία δίνουν πλήρη εικόνα της εξέλιξης της ελληνικής τέχνης από την Εποχή του Χαλκού έως τα Ρωμαϊκά χρόνια.

Λόγω της πληθώρας και της μοναδικής ποιότητας των εκθεμάτων, η αρχιτεκτονική και το μεγαλύτερο μέρος της γλυπτικής παρουσιάζονται στο

Οι ελληνικές αρχαιότητες στο Μουσείο Περγάμου

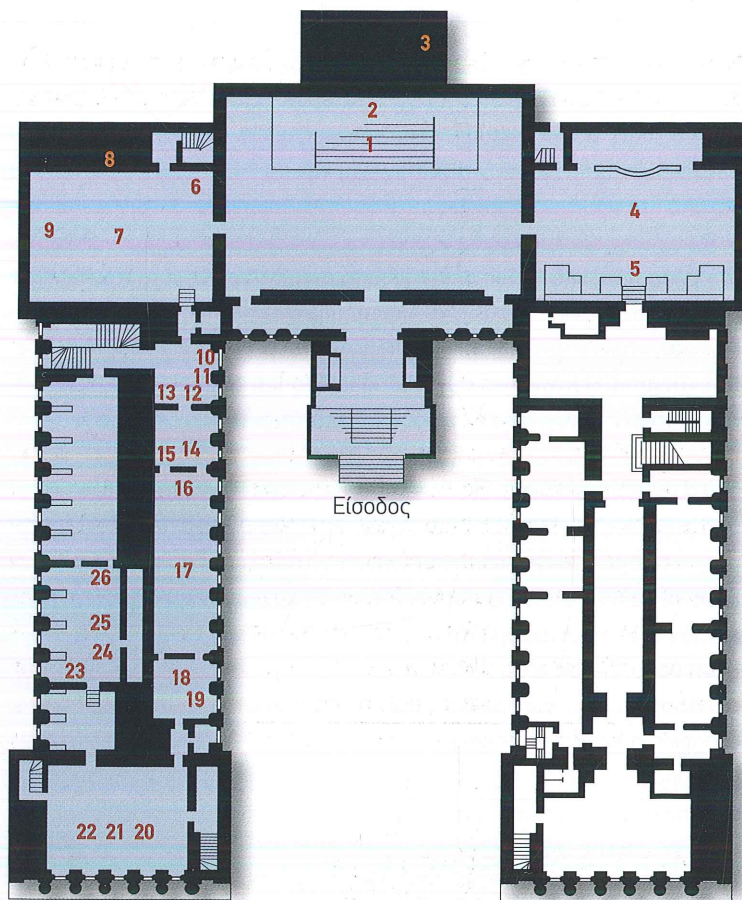
Το Πρόπυλο του ιερού της Αθηνάς Πολιάδος Νικηφόρου

Ελληνικές αρχαιότητες

Εκθέματα

- 1 Βωμός της Περγάμου
- 2 Ψηφιδωτό των παπαγάλων
- 3 Ζωφόρος του Τήλεφου
- 4 Ψηφιδωτό του Ορφέα
- 5 Πύλη της Αγοράς της Μιλήτου
- 6 Πρόπυλο ιερού της Αθηνάς Πολιάδος Νικηφόρου
- 7 Ψηφιδωτό του Ηφαιστίωνα
- 8 Ναός Αρτέμιδος Λευκοφρυηνής
- 9 Αθηνά Παρθένος
- 10 Ορνίθη
- 11 Κόρη του Χηραμύη
- 12 Λιοντάρι σε ανάπαυση
- 13 Λατρευτής από τα Δίδυμα
- 14 Θεά του Βερολίνου
- 15 Περιφραντήριο
- 16 Ένθρονη θεά
- 17 Τμήμα επιτάφιας στήλης με κορίτσι, Στήλη Giustiniani, Σωσίας και Κηφισόδωρος, Θρασέας και Ευανδρία, Επιτάφια στήλη ζευγαριού, Επιτάφιο λιοντάρι και θρηνωδοί

- 18 Ερμής και Νύμφες, Ελαφρύ άρμα, Ένθρονος Ασκληπιός
- 19 Προσωπείο Αχελώου
- 20 Μελέαγρος
- 21 Σάτυρος οινόχοος
- 22 Πληγωμένη Αμαζόνα
- 23 Πορτρέτο Αττάλου Α'
- 24 Απακανθίζόμενος
- 25 Άγαλμα γυναικείας μορφής
- 26 Μετόπη του Ήλιου

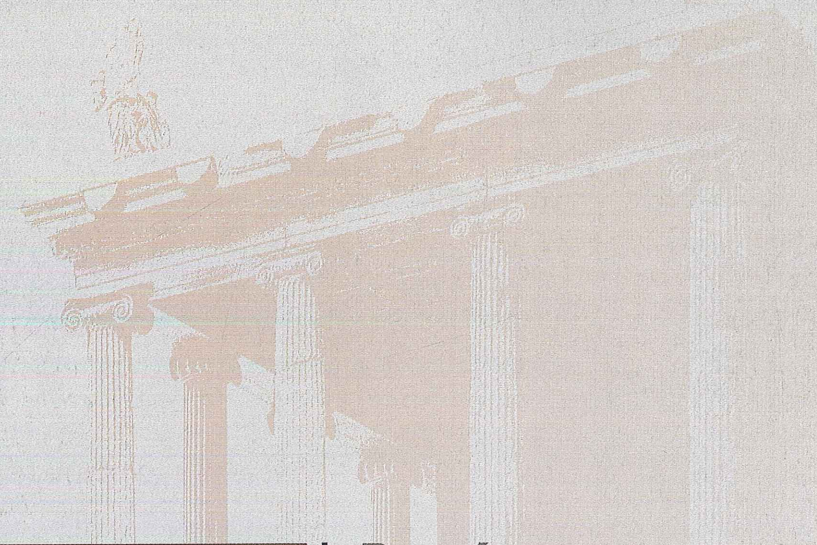
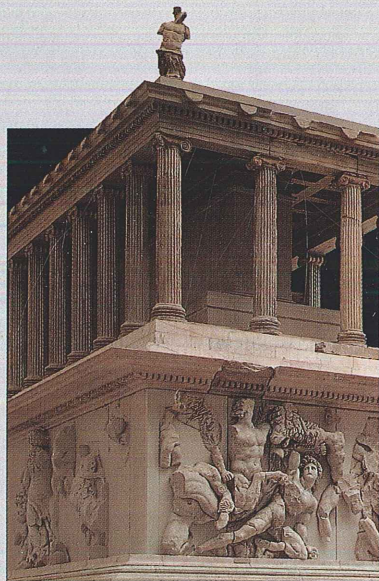
Μουσείο Περγάμου, ενώ όλα τα υπόλοιπα τέχνηρα του ελληνικού πολιτισμού παρουσιάζονται στους εκθεσιακούς χώρους του Παλαιού Μουσείου.

Ο επισκέπτης του Μουσείου Περγάμου μπορεί να θαυμάσει στην κεντρική αίθουσα της μεσαίας πτέρυγας το *Βωμό της Περγάμου* (σ. 20) και στις αίθουσες αριστερά και δεξιά του Βωμού χαρακτηριστικά δείγματα της ελληνιστικής και ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής αντίστοιχα, όπως το *πρόπυλο του ιερού της Αθηνάς Πολιάδος Νικηφόρου* (σ. 30) στην Πέργαμο και την *πύλη της Αγοράς της Μιλήτου* (σ. 40).

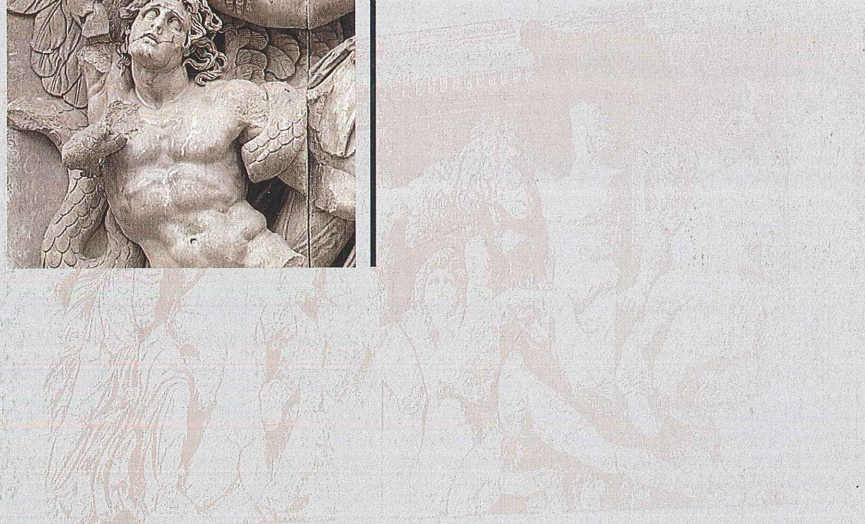
Η βόρεια πτέρυγα του μουσείου είναι αφιερωμένη εξολοκλήρου στη μνημειακή γλυπτική. Αρχαϊκές κόρες και κούροι από τη Μικρά Ασία και τη Σάμο, η *θεά του Βερολίνου* (σ. 56), επιτάφια και αναθηματικά ανάγλυφα της Κλασικής εποχής από διάφορα μέρη του ελλαδικού χώρου (σ.σ. 66-77), γλυπτά της Ύστερης Κλασικής αρχαιότητας, η *Πληγωμένη Αμαζόνα* (σ. 82), πλήθος αξιόλογων αντιγράφων των ελληνικών αριστουργημάτων της Κλασικής εποχής και, τέλος, ελληνιστικά πορτρέτα και γλυπτά συνθέτουν στο σύνολό τους τη μοναδική πορεία της τέχνης και της τεχνικής των Ελλήνων γλυπτών της αρχαιότητας. Στην τελευταία αίθουσα, η έκθεση ολοκληρώνεται με αγάλματα και ανάγλυφα της Ρωμαϊκής εποχής, με εμφανείς τις επιρροές της ελληνικής τέχνης.

1. Το ψηφιδωτό των παπαγάλων
2. Απακανθίζόμενος
3. Επιτάφια στήλη ζευγαριού

Βωμός της Περγάμου

© 111

Βωμός της Περγάμου

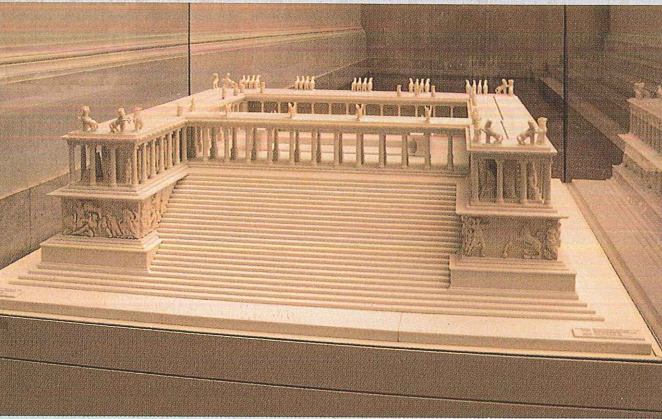
περ. 180 π.Χ.

Μάρμαρο.

Διαστάσεις 36,44x34,20 μ.

μήκος ζωφόρου

120 μ., ύψος 2,30 μ.

Μακέτα του Βωμού της Περγάμου

Ο Βωμός της Περγάμου θεωρείται το κορυφαίο μνημείο της περγαμηνής τέχνης. Η σύγχρονη ιστορία του αρχίζει το 1878, όταν ο Γερμανός μηχανικός και αρχαιολόγος Καρλ Χούμαν εντόπισε πολλά από τα γλυπτά του εντοιχισμένα σε βυζαντινό τείχος. Η συστηματική ανασκαφή της Περγάμου έφερε στο φως πολλά από τα υπόλοιπα τμήματα του μνημείου, τα οποία, μετά από άδεια των τουρκικών αρχών, μεταφέρθηκαν στο Βερολίνο το 1886. Τα γλυπτά συναρμολογήθηκαν, συμπληρώθηκαν με σύγχρονες επεμβάσεις και σήμερα αναπαριστούν το Βωμό που συνέδεσε το όνομά του με το μουσείο.

Ο Βωμός ήταν αφιερωμένος στον Δία και, ενδεχομένως, στην προστάτιδα της πόλης θεά Αθηνά από τον βασιλιά Ευμένη Β' (197-159 π.Χ.)

μετά τη νίκη του εναντίον των Γαλατών. Το μνημείο εδραζόταν σε τετράγωνη κρηπίδα (βάση), από την οποία ξεκινούσε ψηλό βάθρο μ' ένα οικοδόμημα σε σχήμα Π που περιβαλλόταν από στοές με ιωνικούς κίονες. Το βάθρο, σε όλο το μήκος του, ήταν διακοσμημένο με ανάγλυφη ζωφόρο, η οποία αναβίωνε τη μυθική μάχη των θεών του Ολύμπου με τους Γίγαντες. Στη δυτική πλευρά, η ζωφόρος ακολουθούσε το ύψος του βάθρου που μειωνόταν προοδευτικά, καθώς μια επιβλητική κλίμακα οδηγούσε ψηλότερα σε εσωτερική αυλή,

στο κέντρο της οποίας βρισκόταν ο βωμός των θυσιών. Τους τοίχους της αυλής περιέτρעה μια άλλη, μικρότερη ζωφόρος με σκηνές από τη ζωή του μυθικού ιδρυτή της πόλης Τήλεφου. Το όλο οικοδόμημα έφερε ολόγλυφα αγάλματα στην οροφή και εξήντα επτά γυναικεία αγάλματα στις πτέρυγες, που, κατά μια άποψη, ήταν προσωποποιήσεις των πόλεων του βασιλείου της Περγάμου.

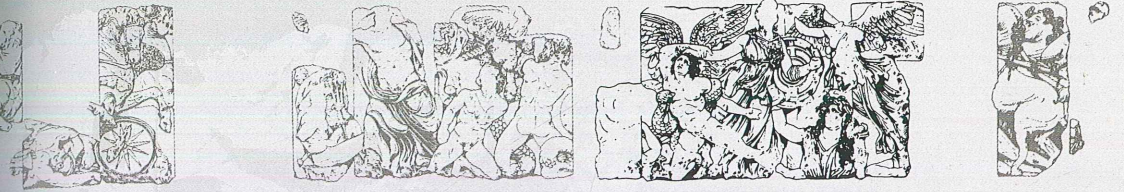
Η Πέργαμος καταλάμβανε το ύψωμα ενός λόφου, 30 χλμ. από τις ακτές του κόλπου της Ελαίας, απέναντι από τη Λέσβο. Μετά την κατάληψη της περιοχής από τους Μακεδόνες, η Πέργαμος, υπό τη βασιλεία των Ατταλιδών, έμελλε να γίνει «η Αθήνα της Μικράς Ασίας». Η πόλη ήταν πολυεπίπεδη, με αμφιθεατρική διάταξη προς την κοιλάδα του ποταμού Κάικου. Η Ακρόπολη της Περγάμου ήταν τειχισμένη ήδη από την Περσική περίοδο, αν και από τα τείχη αυτά σώζεται μόνον η πύλη. Στο λόφο της πάνω πόλης δέσποζαν τα ανάκτορα, το Ιερό της Αθηνάς Πολιάδος Νικηφόρου, με την περίφημη βιβλιοθήκη, ο Ναός του Τραϊανού, ο Βωμός του Δία, η Άνω Αγορά και μπροστά τους το θέατρο του Διονύσου. Στην εικόνα, αναπαράσταση των μνημείων της Ακρόπολης της Περγάμου. Δίπλα από το θέατρο βρίσκεται ο Βωμός του Δία.

Οι Γίγαντες, που γεννήθηκαν από τη Γη όταν έσταξε στο σώμα της αίμα από τον ευνουχισμό του Ουρανού, είχαν ανθρώπινη μορφή αλλά υπεράνθρωπη δύναμη. Επιτέθηκαν στους θεούς του Ολύμπου και ο πόλεμος κράτησε πολλά χρόνια, καθώς οι θεοί αγωνίστηκαν γενναία για να επιβάλουν την εξουσία τους. Στη διάρκεια της φοβερής μάχης, οι στεριές βούλιαξαν και οι οροσειρές τραντάχτηκαν. Τότε, οι θεοί έμαθαν πως μόνο αν κάποιος θνητοί πολεμήσουν στο πλευρό τους θα μπορέσουν να νικήσουν τους Γίγαντες. Κάλεσαν, έτσι, τον Ηρακλή και τον Διόνυσο, γιους του Δία, οι οποίοι αγωνίστηκαν με όλη τους τη δύναμη, γι' αυτό και ανταμείφθηκαν από τους θεούς με την αθανασία. Στην εικόνα αριστερά, θεά από τη βόρεια πλευρά της ζωφόρου, ίσως η Κλωθώ, μία από τις τρεις Μοίρες, η οποία επιτίθεται στους Γίγαντες μ' ένα αγγείο γεμάτο με δηλητηριώδη φίδια.

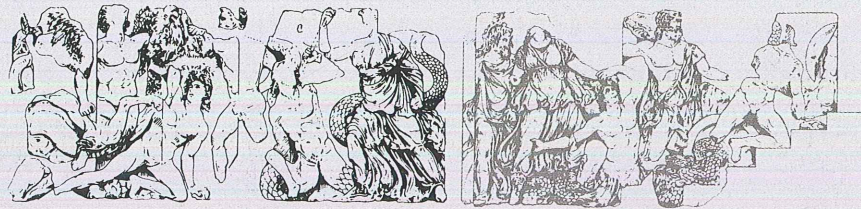
Σε μήκος 120 μ., στις μαρμάρινες πλάκες της ζωφόρου ξετυλίγεται η *Γιγαντομαχία*, δηλαδή, η μάχη των Γιγάντων με τους θεούς, όπως παραδίδεται από τον Ησίοδο στη *Θεογονία* του. Στην ανατολική πλευρά μάχεται ο Δίας με τον γίγαντα Πορφυρίωνα και η Αθηνά, προστάτιδα της πόλης, με τον Αλκυονέα. Οι μορφές των δύο θεών ήταν οι πρώτες που αντίκριζε ο επισκέπτης περνώντας τον περίβολο που περιέκλειε το Βωμό. Στην ίδια πλευρά, μάχονται ο Άρης, η Νίκη, η Ήρα, ο Ηρακλής, η Εκάτη, ο Απόλλωνας με την Άρτεμη και τη μητέρα τους Λητώ. Στη νότια πλευρά πολεμούν οι θεοί του φωτός, ο Ήλιος με το άρμα του, η Σελήνη και η Ηώς. Στη βόρεια πλευρά, οι θεοί της νύχτας, οι Μοίρες, η Αφροδίτη με τον Έρωτα και η Διώνη. Τέλος, στη δυτική πλευρά που διακόπτεται από την κλίμακα, μάχονται στα βόρεια οι θεοί της θάλασσας και στα νότια ο Διόνυσος με τη συνοδεία του.

Θεοί και Γίγαντες πολεμούν με θαλάσσια τέρατα, με πέτρες, με φίδια και με λιοντάρια, που στο σύνολό τους αποτελούν πλούσια δημιουργήματα της ανθρώπινης φαντασίας. Περισσότερα από είκοσι ονόματα Γιγάντων αναγράφονται στις πλάκες της ζωφόρου, οι οποίοι στην πλειονότητά τους συνδυάζουν ανθρώπινα και τερατόμορφα χαρακτηριστικά. Τα ονόματα των θεών, τονισμένα με κόκκινο χρώμα, σώζονται ψηλά στο γείσο που περιτρέχει τη ζωφόρο. Χαραγμένα στις πλάκες βρέθηκαν και μερικά από τα ονόματα των τεχνιτών, χωρίς ωστόσο να γνωρίζουμε τον κύριο εμπνευστή του έργου.

Η Αθηνά κατανικά τον γίγαντα Αλκυονέα, λεπτομέρεια από την ανατολική πλευρά της ζωφόρου.

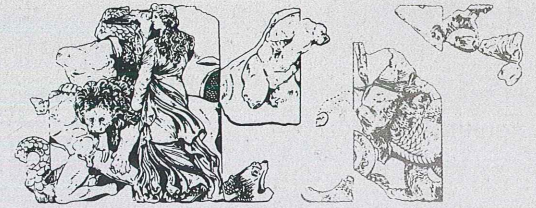
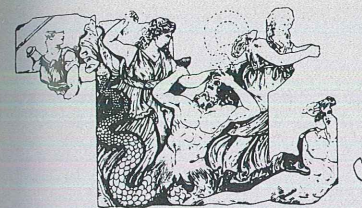

Ο Τρίτωνας και η μητέρα του Αμφιτρίτη μάχονται με Γίγαντες στο βορινό τμήμα της δυτικής πλευράς της ζωφόρου.

Η ζωφόρος της Γιγαντομαχίας αποτελεί εξαιρετικό δείγμα της γλυπτικής τέχνης της Ελληνιστικής εποχής. Απ' όλη την εξέλιξη του μύθου οι καλλιτέχνες της ζωφόρου επέλεξαν να απεικονίσουν την κορύφωση της μάχης, όταν η αγωνία, η ένταση και ο πόνος αποτυπώνονταν έντονα στα σώματα και στα πρόσωπα των πρωταγωνιστών. Δημιούργησαν, έτσι, θεούς και Γίγαντες σε στάσεις τολμηρές, μέλη που συσπώνται, ενδύματα που ανεμίζουν, μορφές που «βγαίνουν» από το ανάγλυφο σαν να προσπαθούν να αποδράσουν από τη μάχη. Εντυπωσιακή είναι, επίσης, η αντίθεση ανάμεσα στους γαλήνιους θεούς και στους γεμάτους ένταση και πόνο Γίγαντες. Η δημιουργία σχεδόν ολόγλυφων μορφών, το παιχνίδι του φωτός με τη σκιά, η ρεαλιστική απόδοση της κίνησης και κυρίως της έκφρασης των μορφών διαμορφώνουν μια νέα αντίληψη στη γλυπτική, χαρακτηριστική της «Περγαμνής Σχολής».

Ο Βωμός θεωρείται το πιο ολοκληρωμένο καλλιτεχνικό σύνολο της εποχής του, εκφράζει την ακμή της περγαμνής τέχνης του 2ου αιώνα π.Χ. και αποτέλεσε πρότυπο για τη δημιουργία μιας σειράς εξαιρετικών βωμών, μεταξύ των οποίων ο βωμός της Άρτεμης στη Μαγνησία του Μαιάνδρου και του Ασκληπιού στην Κω.

Στο Μουσείο Περγάμου, ο επισκέπτης σήμερα μπορεί να δει την αναπαράσταση της δυτικής πλευράς του βωμού. Τα υπόλοιπα τμήματα της ζωφόρου αναπτύσσονται περιμετρικά στους τοίχους της ίδιας αίθουσας.

Η Κητώ επιτίθεται σε Γίγαντα μ' ένα λιοντάρι, από τη βόρεια πλευρά της ζωφόρου.

Το θέμα της Γιγαντομαχίας ήταν ιδιαίτερα αγαπητό στην ελληνική τέχνη. Εικονίζονταν από τον 6ο αιώνα π.Χ. στη ζωφόρο του Θησαυρού των Σιφνίων στους Δελφούς, στις μετόπες του Παρθενώνα, διακοσμούσε την ασπίδα του χρυσελέφαντινου αγάλματος της Αθηνάς και πολλά ακόμη έργα της αρχαιότητας. Η νίκη των θεών έναντι των Γιγάντων συμβόλιζε τη νίκη της τάξης απέναντι στο σκοτάδι και το χάος, έτσι, η Γιγαντομαχία παρέπεμπε στους αγώνες των Ελλήνων εναντίον των βαρβάρων. Στο *Βωμό της Περγάμου* οι εισβολείς Γαλάτες παραλληλίζονται με τους Γίγαντες και οι νικητές βασιλείς των Περγαμνών με τους ολύμπιους θεούς. Στην εικόνα δεξιά, δύο γυναικείες θεότητες, πιθανότατα οι Μοίρες, μάχονται με Γίγαντες, από τη βόρεια πλευρά της ζωφόρου.

Βωμός Περγάμου Ζωφόρος του Τήλεφου

περ. 160 π.Χ.

Μάρμαρο.

Μήκος 56,60 μ.

ύψος 1,58 μ.

Η *Ζωφόρος του Τήλεφου*, γνωστή και ως «μικρή Ζωφόρος» του Βωμού, περιέτρεχε τους τοίχους της υπαίθριας αυλής, στην οποία οδηγούσε η κλίμακα της δυτικής πλευράς του Βωμού.

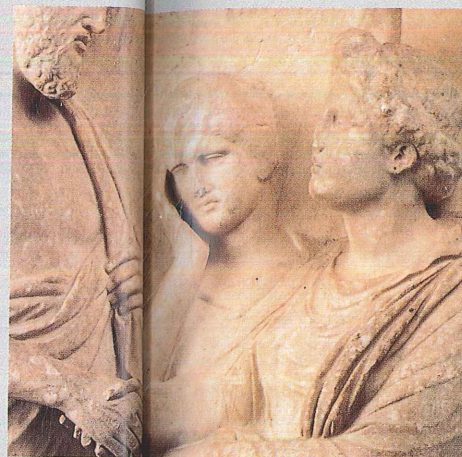
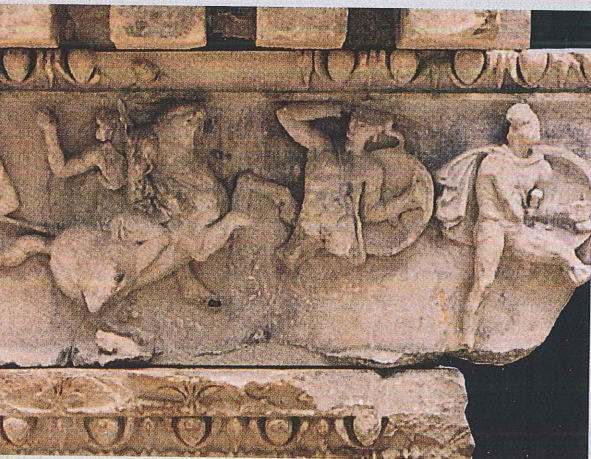
Το θέμα της ζωφόρου διηγείται τη ζωή του μυθικού ιδρυτή της πόλης Τήλεφου, αρχίζοντας από τη στιγμή της γέννησής του. Η ζωφόρος κατασκευάστηκε μετά την ολοκλήρωση του Βωμού και δουλεύτηκε επί τόπου, αφού τοποθετήθηκαν οι πλάκες στους τοίχους της αυλής. Σήμερα, σώζεται αποσπασματικά με αποτέλεσμα η αποκατάσταση της συνέχειας των επεισοδίων να είναι αρκετά προβληματική. Σε αντίθεση με τη ζωφόρο της *Γιγαντομαχίας*, που αποδίδει μια έντονη στιγμή της μάχης, η μικρή ζωφόρος εικονογραφεί μια ολόκληρη ιστορία δοσμένη με χρονολογική σειρά, με αποτέλεσμα οι μορφές των πρωταγωνιστών να απεικονίζονται αρκετές φορές στην πορεία της αφήγησης. Μολονότι η μικρή ζωφόρος είναι μόλις είκοσι χρόνια νεότερη από το Βωμό, η διαφορά στην τεχνοτροπία είναι εμφανέστατη. Η ένταση των μορφών της *Γιγαντομαχίας* έχει παραχωρήσει τη θέση της σε μορφές ήρεμες και συγκρατημένες.

Η ετοιμασία της βάρκας που θα φέρει την Αύγη στις ακτές της Μυσίας.

Ο Αλεός, βασιλιάς της Τεγέας της Αρκαδίας, τοποθέτησε στο ναό της Αλέας Αθηνάς ως ιέρεια την κόρη του Αύγη για να διασφαλίσει την αγνότητά της, επειδή το μαντείο των Δελφών είχε προειδοποιήσει ότι οι γιοι της κόρης του θα σκότωναν τους δικούς του γιους. Έτσι, όταν η Αύγη ενώθηκε κρυφά με τον Ηρακλή και γέννησε τον Τήλεφο, ο Αλεός έβαλε την κόρη του και τον εγγονό του σε μια λάρνακα και τους έριξε στη θάλασσα. Η λάρνακα έφτασε στην εκβολή του ποταμού Κάικου, στη Μυσία, όπου ο βασιλιάς της περιοχής, Τεύθρας, παντρεύτηκε την Αύγη και όρισε διάδοχό του τον Τήλεφο, ο οποίος ίδρυσε την Πέργαμο. Ο μύθος εκφράζει τη βαθύτερη ανάγκη των Περγαμηνών ηγεμόνων να συνδέσουν την καταγωγή τους με τον ελλαδικό χώρο.

Άλλα
εκθέματα

Πρότυλο ιερού της Αθηνάς Πολιάδος Νικηφόρου από την Πέργαμο

α΄ μισό 2ου αιώνα π.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 16,68 μ.

Μετά την ανασκαφή του Βωμού, η γερμανική σκαπάνη αποκάλυψε μεγάλο τμήμα της πόλης, μεταξύ του οποίου και το ναό της Αθηνάς Πολιάδος Νικηφόρου. Ο ναός, που χτίστηκε από τον Φιλέταιρο, τον 3ο αιώνα π.Χ. στην άνω πόλη της Περγάμου, ήταν δωρικού ρυθμού και στο εσωτερικό του διέθετε δύο χώρους αφιερωμένους στη θεά Αθήνα και πιθανότατα στον Δία. Το 2ο αιώνα π.Χ. ο Ευμένης Β΄, μετά τη νίκη του εναντίον των Σελευκιδών και των Γαλατών, περιέβαλε το χώρο του ιερού με δώροφες στοές, που σχημάτιζαν Π. Η στοά του ισογείου είχε δωρικούς κίονες, ενώ ο όροφος ιωνικούς, ανάμεσα στους οποίους τοποθετήθηκε στηθαίο με ανάγλυφες πλάκες.

Στη νοτιοανατολική γωνία του ιερού κατασκευάστηκε ένα πολυτελές δώροφο πρότυλο με αετωματική επίστεψη. Τους τέσσερις δωρικούς κίονες του ισογείου περιέστεφε επιστύλιο με την αναθηματική επιγραφή: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΥΜΕΝΗΣ ΑΘΗΝΑΙ ΝΙΚΗΦΟΡΩΙ. Οι τέσσερις ιωνικοί κίονες του ορόφου ενώνονταν με προστατευτικά στηθαία διακοσμημένα με ανάγλυφες παραστάσεις του οπλισμού των ηττημένων εχθρών και στήριζαν ζωφόρο διακοσμημένη με γιρλάντες, βουκράνια και αετούς. Το πρότυλο αποτελούσε ανεξάρτητη κατασκευή και ακολουθούσε το πρότυπο των μνημειακών προσόψεων της Ελληνιστικής περιόδου. Πίσω από τη βόρεια στοά του ιερού ανοίγονταν οι χώροι της βιβλιοθήκης της Περγάμου. Το ιερό της Αθηνάς αποτελούσε στο σύνολό του ένα μνημείο-τρόπαιο για να θυμίζει «ες αεί» τη στρατιωτική και πολιτική δύναμη των περγαμνών βασιλέων.

Οι Ατταλίδες βασιλείς αξιοποίησαν τον κεντρικό χώρο του ιερού για να ολοκληρώσουν τον πολιτικό και, κυρίως, προπαγανδιστικό χαρακτήρα του μνημείου. Τοποθέτησαν, έτσι, ένα χάλκινο πολυπρόσωπο σύμπλεγμα από ηττημένους και θνήσκοντες Γαλάτες, αντίγραφα των οποίων εκτίθενται σήμερα σε διάφορα μουσεία στον κόσμο. Σύμφωνα με μια άποψη, ο θριαμβευτής βασιλιάς στεκόταν στο κέντρο του χώρου, ενώ προς τα δυτικά του αιθρίου τοποθετήθηκαν οι ηττημένοι Γαλάτες, όπως το σύμπλεγμα του Γαλάτη που αυτοκτονεί και της ετοιμοθάνατης συζύγου του, που σήμερα βρίσκεται στο Εθνικό Μουσείο της Ρώμης.

Αθηνά Παρθένος από την Πέργαμο

α΄ μισό 2ου αιώνα π.Χ.

Μάρμαρο.

Ύψος 3,10 μ.
(χωρίς τη βάση).

Πίσω από τη βόρεια στοά του ιερού της Αθηνάς Πολιάδος Νικηφόρου αποκαλύφθηκε η περίφημη βιβλιοθήκη της Περγάμου. Ήταν η δεύτερη σε μέγεθος μετά της Αλεξάνδρειας και περιλάμβανε αναγνωστήρια, χώρους διαλέξεων, ράφια για την αρχειοθέτηση των βιβλίων-κυλίνδρων, κ.λπ. Η βιβλιοθήκη ήταν ανοιχτή στους ειδικούς αλλά και στο ευρύ κοινό. Στο κεντρικό αναγνωστήριο βρισκόταν το άγαλμα της Αθηνάς, θεάς της σοφίας και των γραμμάτων, που αποτελούσε αντίγραφο του αγάλματος της Αθηνάς Παρθένου του Φειδία από την Ακρόπολη των Αθηνών. Η θεά φοράει μακρύ πέπλο και αιγίδα (προστατευτικό θώρακα) με γοργόνειο (το αποτροπαϊκό πρόσωπο της Μέδουσας Γοργούς) στο στήθος. Πιθανότατα, με το αριστερό της χέρι στηριζόταν στο δόρυ και στην ασπίδα της, ενώ στο δεξιό κρατούσε μια μικρή φτερωτή Νίκη. Το χώρο των αναγνωστηρίων διακοσμούσαν επίσης ανδριάντες μεγάλων συγγραφέων αλλά και έργα τέχνης ή αντίγραφα παλαιότερων έργων. Η συγκεκριμένη συλλογή της Περγάμου, μαζί με την αντίστοιχη των Πτολεμαίων της Αιγύπτου, ίσως ήταν τα πρώτα «μουσεία» της αρχαιότητας.

Η βιβλιοθήκη της Περγάμου περιείχε πολλές χιλιάδες βιβλία σε μορφή κυλίνδρων (ειλητάρια). Η μεγάλη της ανάπτυξη οφείλεται στην απαγόρευση της εξαγωγής παπύρου από την Αίγυπτο που επέβαλε ο Πτολεμαίος ο Ευεργέτης, γεγονός που οδήγησε τον Ευμένη Β΄ στην αναζήτηση τρόπων τελειοποίησης της επεξεργασίας της περγαμνής. Έτσι, όταν, το 47 π.Χ., μεγάλο μέρος της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας κάηκε, ο Αντώνιος μετέφερε από την Πέργαμο και χάρισε στην Κλεοπάτρα διακόσιες χιλιάδες τόμους!

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, οι Έλληνες συνήθιζαν να γράφουν σε δέρματα ζώων, κυρίως νεογέννητων προβάτων. Ωστόσο, η επεξεργασία του δέρματος τελειοποιήθηκε στην Πέργαμο κατά το 2ο αιώνα π.Χ. και έκτοτε η συγκεκριμένη γραφική ύλη ονομάζεται «περγαμνή». Η επεξεργασία περιλάμβανε εμποτισμό του δέρματος σε ασβεστόνερο, τέντωμα, ξύσιμο και λείανση. Η περγαμνή ήταν σε ευρεία χρήση έως τη διάδοση του χαρτιού. Στην εικόνα αριστερά, ανασύνθεση τμημάτων της βιβλιοθήκης της Περγάμου στο Βερολίνο.

Πορτρέτο Αττάλου Α΄ από την Πέργαμο

αρχές 2ου αιώνα π.Χ.

Μάρμαρο.
Ύψος 39,5 εκ.

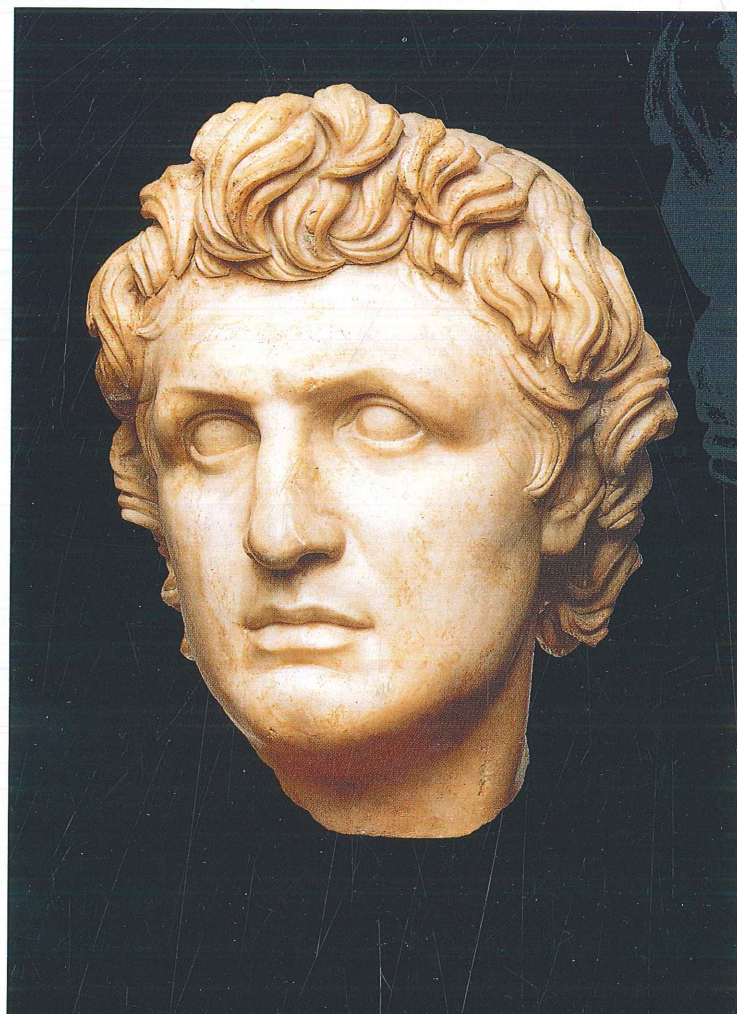
Το πορτρέτο του Αττάλου Α΄ βρέθηκε εντοιχισμένο σε βυζαντινό τείχος της περιοχής. Αποτελεί μέρος ενός σχετικά υπερμεγέθους αγάλματος που ήταν στημένο στην ακρόπολη της Περγάμου. Είναι ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά πορτρέτα ηγεμόνα της ελληνιστικής τέχνης, καθώς συνδυάζει με μοναδικό τρόπο τα εξατομικευμένα ρεαλιστικά χαρακτηριστικά του Αττάλου με την εξιδανίκευση που ταιριάζει στη βασιλική του ιδιότητα. Σαν ένα είδος προσωπογραφίας, τα ορθάνοιχτα μάτια με το βαθύ βλέμμα που ατενίζουν ονειροπόλα μακριά, το προβληματισμένο μέτωπο με τους πυκνούς βοστρύχους και η ελαφριά σύσφιξη στα μάγουλα υποδηλώνουν την ιδιοσυγκρασία και το δυναμισμό του Περγαμηνού ηγεμόνα, που ίσως τείνει μετά θάνατο να θεοποιηθεί.

Ο Άτταλος Α΄ διαδέχτηκε τον Ευμένη Α΄ το 241 π.Χ. Στη διάρκεια της βασιλείας του συνέτριψε τους Γαλάτες. Η μεγάλη νίκη του επί των βαρβάρων τού έδωσε την προσωνυμία Σωτήρ, ενώ για να γιορταστεί η μεγάλη νίκη ανεγέρθηκε θριαμβικό μνημείο στην Πέργαμο, από το οποίο προέρχεται το σύμπλεγμα του *Θνήσκοντος Γαλάτη*. Ο ίδιος, φωτι-

Η δυναστεία των Ατταλιδών υιοθέτησε φιλόδοξη πολιτική στο μικρασιατικό χώρο. Από τα τέλη του 3ου αιώνα π.Χ. και έως το 133 π.Χ., οι βασιλείς προσπάθησαν να προσδώσουν στην Πέργαμο τη λάμψη που είχε η Αθήνα κατά τους Κλασικούς χρόνους. Ο Πλίνιος αναφέρει πλειάδα διάσημων γλυπτών από διάφορες περιοχές του ελληνιστικού κόσμου που εργάστηκαν στην αυλή των Ατταλιδών, ενώ η βιβλιοθήκη της πόλης υπήρξε διάσημο κέντρο σπουδών της εποχής. Οι Ατταλίδες βασιλείς φρόντισαν να κάνουν γνωστή σε όλο τον ελληνικό κόσμο την προσήλωσή τους στο κλασικό ιδεώδες, λαμπρύνοντας την Αθήνα με περιφημες στοές (Στοά του Αττάλου στην Αγορά και Στοά του Ευμένους στη νότια κλιτύ της Ακρόπολης) και αναστήματα, ενώ μερίμνησαν για την ανέγερση μνημείων και σε άλλα φημισμένα ελληνικά κέντρα, όπως οι Δελφοί. Στην εικόνα αριστερά, αργυρό τετράδραχμο του Ευμένη Α΄ (3ος αι. π.Χ.), στον εμπροσθότυπο του οποίου υπάρχει η κεφαλή του ιδρυτή της δυναστείας των Ατταλιδών Φιλέταιρου (Νομισματικό Μουσείο, Αθήνα).

σμένος ηγέτης, και στη συνέχεια ο γιος του Ευμένης Β΄ συγκέντρωναν στην αυλή τους φιλοσόφους, καλλιτέχνες και επιστήμονες απ' όλα τα μέρη του κόσμου. Προώθησαν τις τέχνες και τα γράμματα σε βαθμό που ανέδειξαν την Πέργαμο σ' ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα πολιτισμού της Ελληνιστικής εποχής.

Ψηφιδωτό του Ηφαιστίωνα από την Πέργαμο

περ. 160 π.Χ.

Ψηφίδες
από πολύχρωμη πέτρα.

Στη συνέχεια των ανασκαφών στην πόλη της Πέργαμου, Γερμανοί αρχαιολόγοι έφεραν στο φως τα βασιλικά ανάκτορα της δυναστείας των Ατταλιδών. Τα ανακτορικά συγκροτήματα ήταν οικοδομήματα που εκτείνονταν γύρω από μια κεντρική εντυπωσιακή αυλή. Από την αίθουσα συμποσίου του ανακτόρου του Αττάλου Β΄ προέρχεται το *ψηφιδωτό του Ηφαιστίωνα*. Το κεντρικό τμήμα του ψηφιδωτού δαπέδου περιβάλλεται από επάλληλα πλαίσια με γεωμετρικά μοτίβα, τρέχουσες σπείρες και πλοχμούς (μοτίβο με τη μορφή πλεξίδας), μεταξύ των οποίων παρεμβάλλεται μια ζώνη πλάτους μόλις 20 εκ. που αναπαριστά μια ειδυλλιακή σκηνή με χαριτωμένους φτερωτούς ερωτιδείς ανάμεσα σε μια γιρλάντα από φρούτα και λουλούδια. Οι μικροσκοπικές ψηφίδες με τις λεπτές χρωματικές διαβαθμίσεις ζωντανεύουν κάθε λεπτομέρεια της σύνθεσης και δημιουργούν την αίσθηση του αναγλύφου, σαν να θέλουν να «αποδράσουν» οι φτερωτοί έρωτες από την επιφάνεια του δαπέδου που κοσμούν. Ο καλλιτέχνης, περήφανος για το έργο του, δεν δίστασε να το υπογράψει μ' έναν ευρηματικό τρόπο: πρόσθεσε το όνομά του ΗΦΑΙΣΤΙΩΝ με ψηφίδες στο κεντρικό τμήμα του έργου, σαν ένα μικρό σημείωμα που το «κάρφωσε» δήθεν τυχαία στο δάπεδο του ανακτόρου.

Τα ψηφιδωτά δάπεδα ήταν ιδιαίτερα αγαπητά στην αρχαιότητα. Φτιαγμένα αρχικά από μικρά χαλίκια ή βότσαλα, κοσμούσαν τα δάπεδα κτηρίων από τη 2η χιλιετία π.Χ. Τα πρώτα ψηφιδωτά με διακοσμητικά θέματα ή με θέματα εμπνευσμένα από μύθους εμφανίστηκαν στα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ. Το μέγεθος, η ποιότητα και το θέμα της διακόσμησης ήταν σε άμεση εξάρτηση από το χώρο που κοσμούσαν. Η διαδικασία κατασκευής τους ήταν ιδιαίτερα πολύπλοκη και ακριβή. Απαιτούσε προσχέδιο, συνεργασία των τεχνιτών και ταχύτητα, πριν προλάβει να στεγνώσει το στρώμα πάνω στο οποίο τοποθετούνταν οι ψηφίδες. Κατά τον 4ο αιώνα π.Χ. σημειώθηκε μεγάλη πρόοδος στην τεχνική των ψηφιδωτών. Τα παραδείγματα που σώζονται από την Πέλλα είναι χαρακτηριστικά αυτής της εξέλιξης. Σ' ένα δάπεδο από το «Σπίτι της αρπαγής της Ελένης», του 300 π.Χ. περίπου, εικονίζεται σκηνή με κυνήγι ελαφιού (*αριστερά*), την οποία υπογράφει ο καλλιτέχνης Γνώσις (Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας).

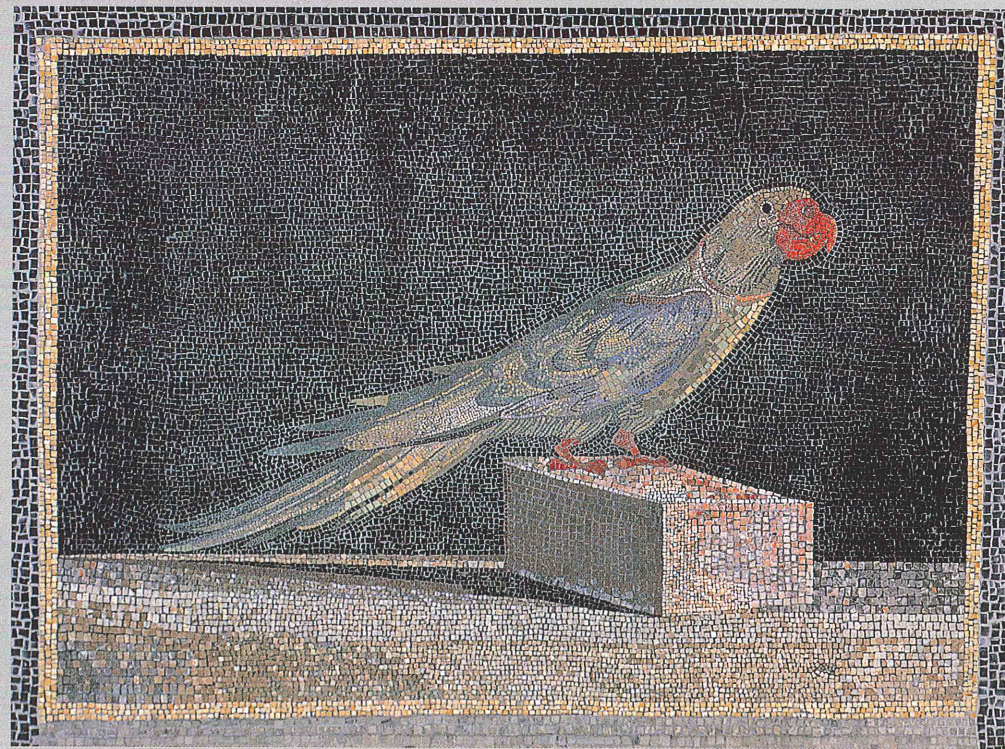
Ψηφιδωτό των παπαγάλων από την Πέργαμο

περ. 150 π.Χ.

Ψηφίδες από πολύχρωμη πέτρα.

Το ψηφιδωτό των παπαγάλων βρέθηκε στη διάρκεια των ανασκαφών του ανακτορικού συγκροτήματος του Απτάλου Β'. Η επιφάνεια του ψηφιδωτού δαπέδου χωρίζεται σε δύο παράλληλες ζώνες. Μια γιρλάντα περιέτρεχε τη μία ζώνη που ήταν γεμάτη με λουλούδια και ταινιωτούς φιόγκους, πουλιά και πεταλούδες. Η δεύτερη ζώνη χωρίζεται σε ορθογώνια πλαίσια με λιτή κορνίζα, μέσα στα οποία εικονίζονται παπαγάλοι σε διάφορες στάσεις. Ο εικονιζόμενος εδώ ακουμπά τα πόδια του σ' έναν κύβο που χαρίζει βάθος στη σκηνή μέσα από το παιχνίδισμα των σκιών που δημιουργεί στο χώρο. Για την απόδοση του φτερώματος έχει επιλεγεί μια σειρά ψηφιδών σε χρωματικούς τόνους του μπλε και του πράσινου, που διαβαθμίζονται με επιδέξιο τρόπο, προκειμένου να ζωντανέψουν την εικόνα και να αναδείξουν τις δυνατότητες του ψηφοθέτη. Οι μικροσκοπικές ψηφίδες στο σώμα του πουλιού ενισχύουν τις λεπτές φυσικές αποχρώσεις των φτερών και δημιουργούν την αίσθηση του ζωγραφικού πίνακα. Πρόκειται, πιθανότατα, για έργο Αλεξανδρινών ψηφοθετών, οι οποίοι την εποχή εκείνη φημίζονταν για τις τεχνικές τους ικανότητες και τις καλλιτεχνικές τους δημιουργίες.

Οι πρώτες τεχνητές ψηφίδες εμφανίστηκαν τον 3ο αιώνα π.Χ. Ήταν μικροί κύβοι από μάρμαρο, φυσική πέτρα, ψημένο κεραμίδι ή από σαλόμαζα και, μέσω των αποχρώσεων που προσέφεραν, εξασφάλιζαν την απόδοση λεπτομερειών στο σχέδιο. Έναν αιώνα αργότερα, οι ψηφίδες απέκτησαν πολύ μικρότερο μέγεθος και χάρισαν στους τεχνίτες δυνατότητες αντίστοιχες με αυτές της ζωγραφικής τέχνης. Η Πέργαμος εξελίχθηκε σ' ένα από τα σημαντικότερα κέντρα στην κατασκευή ψηφιδωτών. Στον ψηφοθέτη Σώσο αποδίδεται το ψηφιδωτό δάπεδο του «Ασάρωτου οίκου» της Περγάμου, το οποίο αναπαριστούσε ένα δάπεδο γεμάτο υπολείμματα τροφών. Οι ικανότητες του τεχνίτη ήταν τέτοιες, που τα αληθινά αποφάγια στο πάτωμα δεν ξεχώριζαν από αυτά που το διακοσμούσαν. Το έργο μολονότι δεν σώζεται, είναι σήμερα γνωστό από την περιγραφή του Πλινίου, καθώς και από πολλά αντίγραφα που εκτίθενται σε διάφορα μουσεία στον κόσμο. Στην εικόνα αριστερά, τμήμα ψηφιδωτού δαπέδου από τη Ρώμη, που μιμείται αντίστοιχο από τον «Ασάρωτο οίκο» της Περγάμου (Μουσεία Βατικανού, Ρώμη).

Η Πύλη της Αγοράς της Μιλήτου

περ.120 π.Χ.

Μάρμαρο.

Διαστάσεις 16,88x28,92 μ.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, Γερμανοί αρχαιολόγοι ξεκίνησαν ανασκαφές στην περιοχή της Μιλήτου, ελπίζοντας να αποκαλύψουν την πόλη του Θαλή, του Αναξίμανδρου, του Αναξίμενη και του πολεοδόμου Ιππόδαμου. Μεταξύ των ετών 1903 και 1905 βρήκαν τα συντρίμια της Πύλης της Αγοράς της Μιλήτου, η οποία κατέρρευσε από σεισμό στη διάρκεια του 11ου αιώνα. Τα τμήματα της πύλης μεταφέρθηκαν στο Βερολίνο, συντηρήθηκαν και επανατοποθετήθηκαν στις αρχικές τους θέσεις, αναπαριστώντας σήμερα το εντυπωσιακό οικοδόμημα στην αίθουσα της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής του μουσείου.

Η μνημειακή πύλη συνδυάζει στοιχεία της ελληνικής αρχιτεκτονικής με έντονες ρωμαϊκές επεμβάσεις. Ήταν διώροφη με κίνες κορινθιακού ρυθμού, με κόγχες και τοξωτά ανοίγματα, πλούσια διακοσμημένο θριγκό (το πάνω τμήμα του κτηρίου) και αετωματική κάλυψη σε τρία επιμέρους σημεία. Οι κόγχες διακοσμούνταν με αγάλματα, όπως αυτά ενός Ρωμαίου αυτοκράτορα και ενός Έρωτα που κρατούσε το κέρας της Αμάλθειας, τα οποία πιθανότατα συμβόλιζαν την προστασία της Ρώμης και την ευημερία της πόλης, αντίστοιχα.

Η Μίλητος ιδρύθηκε από Ίωνες τον 11ο αιώνα π.Χ. κοντά στις εκβολές του ποταμού Μαιάνδρου. Ωστόσο, στην περιοχή εντοπίστηκαν νεολιθικά ευρήματα και οικισμός της Μυκηναϊκής εποχής. Η πόλη άκμασε από το 10ο αιώνα π.Χ. έως τις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ., όταν καταλήφθηκε από τους Πέρσες. Στο μεσοδιάστημα αυτό αποτέλεσε σημαντικό εμπορικό κέντρο και οι κάτοικοί της ίδρυσαν εβδομήντα πέντε αποικίες, κυρίως στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου. Το 600 π.Χ. περίπου ο Θαλής, ένας από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας, ίδρυσε στη Μίλητο την πρώτη Σχολή στον ελλαδικό χώρο και συνέδεσε το όνομα της πόλης με την άνθηση της φιλοσοφίας και τις αναζητήσεις για την αρχή των όντων. Στην εικόνα αριστερά, η Μίλητος κατά τη Ρωμαϊκή εποχή. Στο βάθος διακρίνεται η Πύλη της Αγοράς και το Νυμφαίο (πρόπλασμα του μουσείου).

Ο εισερχόμενος από την πύλη στη νότια πλευρά της Αγοράς μπορούσε να δει το ανάκτορο της Ελληνιστικής εποχής και την τριώροφη πρόσοψη του Νυμφαίου, τα οποία όριζαν περιμετρικά το άνοιγμα της πλατείας.

Το 538 μ.Χ., η πύλη εντάχθηκε στο τείχος που κατασκεύασε ο Ιουστινιανός και έως την κατάρρευσή της αποτελούσε μία από τις κύριες εισόδους στην πόλη.

Το ψηφιδωτό του Ορφέα από τη Μίλητο

τέλη 2ου αιώνα π.Χ.

Ψηφίδες από πέτρα και υαλόμαζα. Διαστάσεις 7,80x6,30 μ.

Το ψηφιδωτό του Ορφέα αποκαλύφθηκε κατά την ανασκαφή ιδιωτικής οικίας στην πόλη της Μίλητου. Προέρχεται από την τραπεζαρία του σπιτιού, η οποία αντιστοιχεί στον *ανδρώνα* των σπιτιών της ελληνικής αρχαιότητας.

Η τετράγωνη παράσταση στο κέντρο του ψηφιδωτού δαπέδου περιβάλλεται στις τρεις πλευρές από μακρόστενους χώρους διακοσμημένους με μοτίβα σε σχήμα σταυρού. Στους χώρους αυτούς ήταν τοποθετημένα ανάκλιτρα, πάνω στα οποία ο οικοδεσπότης και οι συνδαιτυμόνες απολάμβαναν μισοξαπλωμένοι το δείπνο τους.

Στο κέντρο της παράστασης, ο Ορφέας κάθεται σε βράχο και παίζει λύρα. Μια αλεπού και ένα κοράκι τον παρακολουθούν μαγεμένα. Γύρω από τον Ορφέα, σε τετράγωνα και μακρόστενα πλαίσια, εικονίζονται πουλιά και εξημερωμένα ζώα, τα οποία απολαμβάνουν εξίσου την αιθέρια μουσική. Το μακρόστενο δάπεδο στην είσοδο της αίθουσας επιφύλασσε μια έκπληξη στους επισκέπτες. Αναπαριστούσε μια σκηνή κυνηγιού με τέσσερις ανδρικές φτερωτές μορφές που αναπαριστούν έρως να κυνηγούν άγρια ζώα, τα οποία επιτίθενται σε μικρότερα.

Σκηνές παρόμοιες με αυτές του δαπέδου ήταν ιδιαίτερα αγαπητές στα Ρωμαϊκά χρόνια λόγω της αναβίωσης των Ορφικών Μυστηρίων που σημειώνεται την περίοδο αυτή. Τα ιερά ποιήματα και η μορφή του προ-ομηρικού

Η λέξη *συμπόσιον* αναφέρεται στην από κοινού πόση κρασιού στο τέλος ενός δείπνου. Στα συμπόσια της ελληνικής αρχαιότητας συμμετείχε συγκεκριμένος αριθμός προσκεκλημένων που έτρωγαν μισοξαπλωμένοι στις κλίνες του *ανδρώνα*, το επίσημο δωμάτιο του σπιτιού. Μπροστά από κάθε κλίνη υπήρχε ένα μικρό χαμηλό τραπέζι όπου τοποθετούνταν το φαγητό κομμένο σε μερίδες για τη διευκόλυνση των συμποσιαστών, καθώς έτρωγαν με τα χέρια. Οι συζητήσεις των συνδαιτυμόνων ενέπνευσαν μια σειρά από φιλοσοφικά συμπόσια, όπως το *Συμπόσιο* του Πλάτωνα. Στην εικόνα αριστερά, αναπαράσταση του ανδρώνα από την Οικία με τα Ψηφιδωτά στην Ερέτρια (4ος αι. π.Χ.).

ποιητή Ορφέα αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τον Ορφισμό, μυστηριακή θρησκεία που άκμασε τον 6ο αιώνα π.Χ. και πρέσβευε την τιμωρία και την ενοχή του ατόμου προκειμένου να εξαγνιστεί η ψυχή και να απελευθερωθεί στη μετέπειτα ζωή. Η μαγεία που ασκούσε η θείκη μουσική του Ορφέα στους ανθρώπους και στα ζώα γοήτευε τους καλλιτέχνες.

Τμήματα του ναού της Αρτέμιδος Λευκοφρυηνής από τη Μαγνησία Μαιάνδρου

2ος αιώνας π.Χ.

Μάρμαρο.

Διαστάσεις 28,89x55,16 μ.

Η Μαγνησία χτίστηκε στην κοιλάδα του ποταμού Μαιάνδρου, πιθανότατα από Θεσσαλούς αποίκους. Γύρω στο 400 π.Χ., οι κάτοικοί της αναγκάστηκαν να την εγκαταλείψουν, καθώς υπέφεραν από τις πλημμύρες του ποταμού. Σε μικρή σχετικά απόσταση, στην τοποθεσία Λεύκοφρη, έχτισαν μια νέα πόλη, η οποία απλώθηκε γύρω από το ναό της Αρτέμιδος που λατρευόταν στην περιοχή από τα Αρχαϊκά χρόνια. Τα ερείπια της Μαγνησίας και του ναού έφεραν στο φως Γερμανοί αρχαιολόγοι στα τέλη του 19ου αιώνα.

Ο ναός της Αρτέμιδος Λευκοφρυηνής ανακαίνιστηκε το 2ο αιώνα π.Χ. με βάση τα σχέδια του αρχιτέκτονα Ερμογένη. Είχε 8 κίονες στις στενές πλευρές και 15 στις μακριές. Ήταν ιωνικού ρυθμού ψευδοπερίπτερος ναός, δηλαδή, είχε τις διαστάσεις ναού με διπλή κιονοστοιχία, μόνο που η εσωτερική σειρά κιόνων είχε παραλειφθεί, με αποτέλεσμα ο χώρος μεταξύ των κιόνων και του σπικού να μοιάζει με ευρύχωρη στοά. Οι κίονες είχαν ύψος 12,40 μ. και στήριζαν επιστύλιο και ζωφόρο με ανάγλυφη παράσταση Αμαζονομαχίας. Οι σκηνές, σε μήκος 175 μ., ήταν αρκετά μονότονες και οι μορφές των αναγλύφων τους δεν ήταν δουλεμένες με την ίδια επιμέλεια, γεγονός που ενδεχομένως περνούσε απαρατήρητο από την απόσταση των 12 μ., δηλαδή, από το έδαφος, απ' όπου τις έβλεπε ο θεατής. Ιδιαιτερότητα παρουσιάζει και το αέτωμα του ναού: στο τύμπανο είχαν ανοικτεί τρεις πόρτες χωρίς πρόσβαση, για να μειωθεί το βάρος του αετώματος πάνω από την

Οι Αμαζόνες ήταν γυναίκες της ελληνικής μυθολογίας που λάτρευαν τον πόλεμο! Από τα παιδιά που γεννούσαν, κρατούσαν μόνο τα κορίτσια και τα μάθαιναν τα μυστικά του πολέμου. Τα αγόρια τα έδιναν στους πατέρες τους. Οι μάχες τους με τους θνητούς ενέπνευσαν ποικιλοτρόπως τους καλλιτέχνες στο πέρασμα των χρόνων. Έτσι, σκηνές Αμαζονομαχίας απεικονίζονταν στην ασπίδα του χρυσελεφάντινου αγάλματος της θεάς Αθηνάς, στο θρόνο του αγάλματος του Δία στην Ολυμπία και σε πολλά ακόμα έργα. Στην εικόνα αριστερά, σκηνή Αμαζονομαχίας μεταξύ Ελλήνων και Αμαζόνων από ανάγλυφο σαρκοφάγου του 180 π.Χ. από τη Θεσσαλονίκη (Μουσείο Λούβρου, Παρίσι).

πρόσοψη του ναού. Μπροστά από το κτήριο υπήρχε βωμός μνημειακών διαστάσεων στο πρότυπο του *Βωμού της Περγάμου*.

Στην αίθουσα ελληνιστικής αρχιτεκτονικής του Μουσείου Περγάμου, ο επισκέπτης μπορεί να δει τμήμα της γλυπτής διακόσμησης του βωμού και αρχιτεκτονικά δείγματα της ανωδομής του ναού που σώζονται αποσπασματικά, μεταξύ των οποίων και ένα θραύσμα της ζωφόρου με τις Αμαζόνες σε στιγμή μάχης.

Άγαλμα γυναικείας μορφής από τη Μαγνησία Μαιάνδρου

αρχές 1ου αιώνα π.Χ.

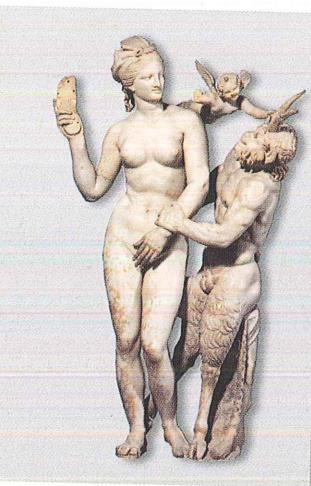
Μάρμαρο.
Ύψος 2,04 μ.

Το τιμητικό άγαλμα της γυναικείας μορφής από τη Μαγνησία βρέθηκε κατά την ανασκαφή δημόσιου κτηρίου της αρχαίας πόλης. Η έκθεση παρόμοιων αγαλμάτων σε δημόσιους χώρους αποτελούσε παραχώρηση των ελληνιστικών πόλεων σε διακεκριμένους πολίτες τους, καθώς συνέβαλαν στην εύρυθμη λειτουργία της πόλης αναλαμβάνοντας αρμοδιότητες που απαιτούσαν την οικονομική τους συνεισφορά.

Η συγκεκριμένη γυναικεία μορφή φοράει ένδυμα με πολλές πτυχώσεις, που αφήνει ακάλυπτες τις άκρες των ποδιών. Μ' ένα εξίσου πτυχωτό ιμάτιο τυλίγει το σώμα σφικτά και καλύπτει σεμνά το κεφάλι. Η προβολή του αριστερού ποδιού στο πλάι και η έντονη κάμψη του κορμού στα δεξιά βοηθούν το άγαλμα να ανοικτεί στο χώρο, σύμφωνα με τις τάσεις της γλυπτικής κατά την Ελληνιστική εποχή. Η ήρεμη έκφραση, τα λεπτά χαρακτηριστικά και τα καμπύλα αρμονικά περιγράμματα του προσώπου παραπέμπουν σε πρότυπα παλαιότερων εποχών.

Στην Ύστερη Ελληνιστική εποχή (2ος-1ος αι. π.Χ.) παρατηρούνται διαφορετικές τάσεις στη γλυπτική τέχνη, που επέτρεπαν στους καλλιτέχνες να δημιουργούν και να εκφράζονται ανάλογα με τις ιδιαίτερες προτιμήσεις τους. Μπορούσαν, έτσι, να συνδυάζουν τους βασικούς νεωτερισμούς της Ελληνιστικής εποχής με χαρακτηριστικά στοιχεία της κλασικής τέχνης. Τα πιο αντιπροσωπευτικά δείγματα ανήκουν σε αγάλματα θεών, όπως η *Αφροδίτη της Μήλου* στο Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι. Μπορούσαν ακόμη να αναπαριστούν μορφές που ξεφεύγουν από τους κατακόρυφους άξονες των αγαλμάτων συνδυάζοντας παράλληλα θέματα ευχάριστα και ανάλαφρα, όπως ο *Σάτυρος που χορεύει* από την Πομπηία, ο *Ερμαφρόδιτος που κοιμάται* στη Ρώμη ή ο *αναβάτης του Αρτεμισίου* και η *εικονιζόμενη αριστερά Αφροδίτη με τον Πάνα* από τη Δήλο, που βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Στο σύμπλεγμα της Δήλου, η θεά έχει βγάλει το σανδάλι της και απειλεί να χτυπήσει τον ενοχλητικό Πάνα.

Το όνομα της μορφής και ενδεχομένως η αιτιολογία που στήθηκε σε δημόσιο σημείο της Μαγνησίας αναγράφονταν στο τμήμα της βάσης που έχει χαθεί. Το γλυπτό αποτελεί ένα από τα καλύτερα δείγματα τιμητικών αγαλμάτων της εποχής του.

Μετόπη του Ήλιου από την Τροία

αρχές 3ου αιώνα π.Χ.

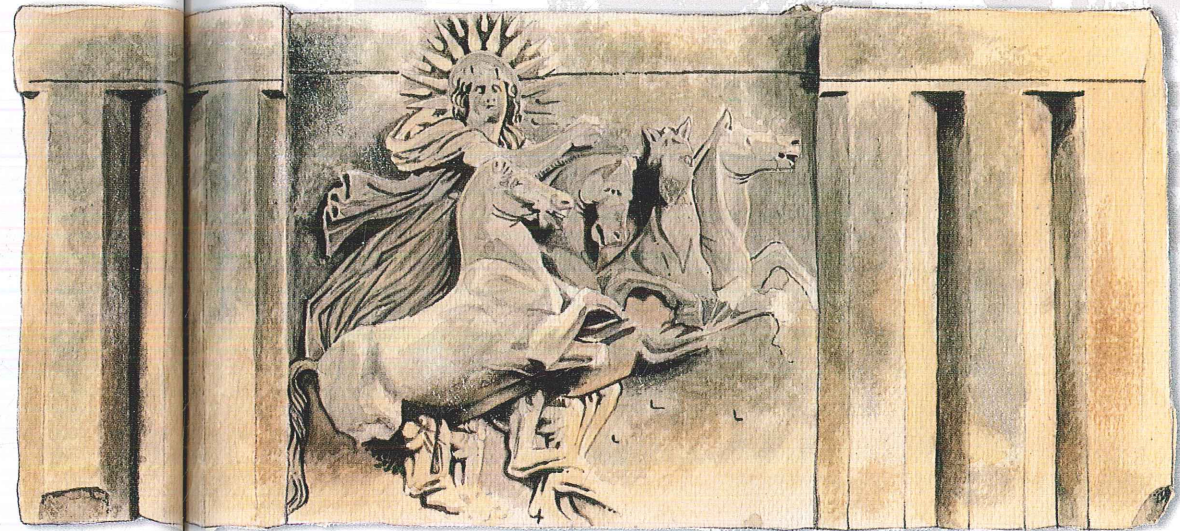
Μάρμαρο.
Ύψος 86 εκ.

Ακολουθώντας τα ίχνη του Ομήρου, ο Ερρίκος Σλήμαν έφερε στο φως την πόλη του Πριάμου, την ηρωική Τροία. Οι ανασκαφές στο λόφο Hisarlık της Μικράς Ασίας διήρκεσαν από το 1868 έως το 1890 και ολοκληρώθηκαν λίγο πριν από τα μέσα του 20ού αιώνα, αποκαλύπτοντας εννέα οικιστικές φάσεις της πόλης, από την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού έως και τα Ρωμαϊκά χρόνια.

Στην τελευταία φάση, οι ανασκαφείς ταύτισαν από επιγραφές το ιερό της Ιλιάδας Αθηνάς σε μια έκταση 9.500 τ.μ. Ο τετράγωνος χώρος του ιερού περιβαλλόταν από στοά, στην οποία οδηγούσε ένα πρότυλο δωρικού ρυθμού. Ο ναός ιδρύθηκε στα Ελληνιστικά χρόνια αλλά εγκαινιάστηκε από τον αυτοκράτορα Αύγουστο. Ήταν μαρμάρινος, δωρικού ρυθμού, με 6x12 κίονες στις πλευρές του. Οι μετόπες ακολουθούσαν τη θεματική και τη διάταξη των αντίστοιχων του Παρθενώνα: στη βόρεια πλευρά αποδίδονταν σκηνές από τον Τρωικό Πόλεμο, στην ανατολική Γιγαντομαχία, στη νότια Κενταύρομαχία και ενδεχομένως στη δυτική Αμαζονομαχία.

Η μετόπη του Ήλιου προέρχεται από τη βόρεια πλευρά του ναού. Ο Ήλιος εικονίζεται με φωτοστέφανο να κατευθύνει το άρμα του με δύναμη, σαν να άργησε να ανατείλει. Την

ορμητική κίνηση ακολουθεί το ιμάτιο, που κυματίζει προς τα πίσω, και η διαγώνια απόδοση των αλόγων με τα ανήσυχτα πρόσωπα. Ο δίφρος του άρματος και ενδεχομένως τα χαλινάρια των αλόγων ήταν ζωγραφισμένα στο φόντο της μετόπης.

Η ανατολή και η δύση του ήλιου εντυπωσίασε τους ανθρώπους από τα πρώτα τους βήματα στη Γη. Η ζωγόνα δύναμή του έγινε αφορμή να πρωταγωνιστήσει σε μια σειρά από μύθους που έπλασε η φαντασία των ανθρώπων, επιλέγοντας γι' αυτόν τη μορφή του όμορφου παλικαριού που πολεμά με το άρμα του τους δαίμονες της νύχτας και της ομίχλης. Στην εικόνα αριστερά, λεπτομέρεια από παράσταση ερυθρόμορφου κρατήρα του τέλους του 4ου αιώνα π.Χ. με θέμα τον Ήλιο και την Ηώ να οδηγούν πάνω από τη θάλασσα τα άρματά τους (Κρατικές Συλλογές Αρχαιοτήτων, Μόναχο).

Περιρραντήριο από το ιερό της Ήρας στη Σάμο

περ. 650 π.Χ.

Μάρμαρο.

Ύψος 52 εκ.

(συμπληρωμένο).

Από το ιερό της Ήρας, στη νοτιοανατολική ακτή του νησιού, προέρχεται το μαρμάρινο περιρραντήριο που εκτίθεται στην αίθουσα των αρχαϊκών γλυπτών του Μουσείου Περγάμου.

Τα περιρραντήρια, τα οποία περιλαμβάνονται στα πρώτα μαρμάρινα γλυπτά της ελληνικής τέχνης, ήταν ρηχές λεκάνες με καθαγιασμένο νερό, που στηρίζονταν σε κεφάλια γυναικείων μορφών. Οι μορφές ίσως να σχετίζονται με την «πότνια θηρών» (τη Δέσποινα ή την Κυρία των άγριων θηρίων), καθώς πατούσαν σε καθιστά λιοντάρια, δεμένα από το λαιμό και τις ουρές. Αντίστοιχα αντικείμενα έχουν βρεθεί στη Συρία και στην Κύπρο. Στον ελλαδικό χώρο είναι ελάχιστα τα παραδείγματα που έχουν σωθεί και στην πλειονότητά τους συνδέονται με ιερούς χώρους.

Το περιρραντήριο της Σάμου έχει τετράγωνη βάση και πάνω της κάθονται δύο λιοντάρια με στρογγυλά κεφάλια. Ανάμεσα στα κεφάλια τους στέκεται μια γυναικεία μορφή, ενώ δύο ακόμη μορφές πατούν πάνω στις ράχες των ζώων. Και οι τρεις στρέφονται προς διαφορετική πλευρά, σχηματίζοντας ένα νοτιό τρίγωνο πάνω στην τετράγωνη βάση. Στα χέρια τους κρατούν από ένα σχοινί με το οποίο δένονται οι

Το ενδιαφέρον των Γερμανών αρχαιολόγων για τη Σάμο ξεκίνησε το 19ο αιώνα με τις πρώτες έρευνες για το Ευπαλίγειο όρυγμα και τα νεκροταφεία της πόλης. Το διάστημα 1910-14 οι αρχαιολόγοι Τ. Βίγκαντ και Μ. Σέντε αποκάλυψαν το Ηραίο και τον περιβάλλοντα χώρο του, καθώς και μεγάλο τμήμα της Ιεράς Οδού. Από το 1920 το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο πραγματοποιεί συστηματικές ανασκαφές στην αρχαία πόλη, στο Κάστρο, στις ρωμαϊκές θέρμες και, σήμερα, στα αρχαία λατομεία του νησιού. Ο επισκέπτης του Ηραίου μπορεί πλέον να σχηματίσει μια ολοκληρωμένη εικόνα για το χώρο του ιερού, που θεωρείται ένα από τα πρωϊμότερα και σημαντικότερα ιερά του ελλαδικού χώρου. Στην εικόνα αριστερά, στιγμιότυπο από τις πρώτες ανασκαφές στο ναό της Ήρας.

ουρές και τα κεφάλια των ζώων. Στο κέντρο της σύνθεσης, υπήρχε ένα κάθετο στήριγμα που συγκρατούσε τη λεκάνη. Οι μορφές, αν και σώζονται αποσπασματικά, έχουν λεία και προσεγγμένα σώματα, και φορούν μακριά φορέματα που τονίζουν το στήθος και τη μέση.

Η «Θεά» του Βερολίνου

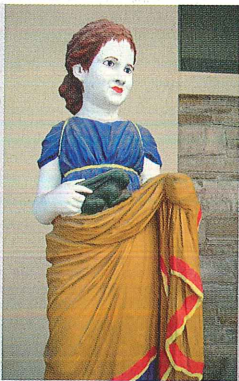
580-560 π.Χ.

Μάρμαρο.
Ύψος 1.93 μ.

Η «Θεά» του Βερολίνου αποκτήθηκε το 1924 και από τότε αποτελεί ένα από τα αριστουργήματα της συλλογής των ελληνικών αρχαιοτήτων του Βερολίνου. Η μορφή αρχικά ταυτίστηκε με την Περσεφόνη, τη θεά του Κάτω Κόσμου, λόγω των δοξασιών που συνδέουν το ρόδι που κρατάει στο δεξί της χέρι με τον κόσμο των νεκρών. Όμως είναι βέβαιο πως πρόκειται για κόρη.

Το άγαλμα πιθανότατα κοσμούσε τον τάφο μιας κόρης στην Κερατέα της Αττικής. Βρέθηκε τυλιγμένη σ' ένα προστατευτικό φύλλο μολύβδου, γεγονός που επιτρέπει την υπόθεση της κατάκωσής της σε περίοδο κινδύνου, ίσως στη διάρκεια των Περσικών Πολέμων. Έτσι, διατηρήθηκαν υπολείμματα κόκκινου, κίτρινου και γαλάζιου χρώματος στην επιφάνεια του αγάλματος.

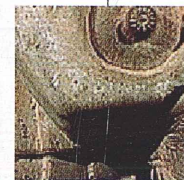
Η κόρη στέκει ακίνητη και λυγίζει τα χέρια μπροστά. Φοράει μακρύ χιτώνα με πλατιές πτυχώσεις που αφήνουν να φανούν οι άκρες των ποδιών και τα σανδάλια. Η πτυχή στο κέντρο του ενδύματος φέρει ζωγραφισμένα μαιανδροειδή σχήματα. Με το αριστερό της χέρι συγκρατεί μπροστά στο στήθος το επίβλημα, ίσως για να πέφτει συμμετρικά. Στο κεφάλι φοράει πόλο (είδος καπέλου) διακοσμημένο με μαιάνδρο

Η εικόνα των ναών και των αγαλμάτων του αρχαίου ελληνικού κόσμου ήταν πολύ πιο έντονη χρωματικά από την εντύπωση που έχουμε σήμερα. Τα υπολείμματα χρώματος στα ίδια τα ευρήματα αλλά και η σύγχρονη τεχνολογία (μέσω φωτογραφιών με υπεριώδη ακτινοβολία) απέδειξαν πως ήταν επιχρωματισμένα με κόκκινο, μπλε, πράσινο και κίτρινο χρώμα. Οι νεότερες έρευνες επιβεβαιώνουν ολοένα και περισσότερο τη χρήση χρώματος στο κεφάλι, στα ενδύματα και στα συμπληρωματικά εξαρτήματα των αγαλμάτων. Παρόμοια εικόνα έδιναν και οι γλυπτές συνθέσεις των ναών, όπως και πολλά αρχιτεκτονικά μέλη τους. Στην εικόνα αριστερά, επιχρωματισμένο εκμαγείο κοριτσιού από τη Βραυρώνα, που βρίσκεται στον αύλειο χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης.

και άνθη λωτού. Οι βόστρυχοι των μαλλιών της είναι πιασμένοι πίσω με τριπλή ταινία. Φοράει κοσμήματα στον καρπό, στο λαιμό, και στα αφτιά. Τα μεγάλα αμυγδαλωτά μάτια και το χαρακτηριστικό αρχαϊκό μειδίσμα στα χείλια ολοκληρώνουν την εικόνα της αττικής κόρης των Αρχαϊκών χρόνων.

Ο καλλιτέχνης διατηρεί τις αυστηρές γραμμές της εποχής του. Ωστόσο, στολίζει την κόρη με μια σειρά από πλαστικές ή γραπτές λεπτομέρειες που θα φανούν στη διακόσμηση των αγαλμάτων του τύπου της κόρης τα επόμενα χρόνια.

Κόρη του Χηραμύνη από το ιερό της Ήρας στη Σάμο

περ. 570 π.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 1,67 μ.

Η *Κόρη του Χηραμύνη* προέρχεται από το ιερό της Ήρας και αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του τύπου της σαμιακής κόρης του βου αιώνα π.Χ. Ο κορμός της είναι κυλινδρικός και ανοίγει ελαφρώς όπως πλησιάζει στη βάση. Φοράει μακρύ ιωνικό χιτώνα με λεπτές ανάγλυφες πτυχές, που ανασηκώνεται ελαφρώς μπροστά στα πόδια αφήνοντας να φανούν τα δάχτυλα. Πάνω από το χιτώνα φοράει λοξό ιμάτιο και επίβλημα (είδος ρούχου) που σκεπάζει την πλάτη και στερεώνεται μπροστά στη ζώνη. Ο καλλιτέχνης, για να διακρίνονται τα ρούχα ευκολότερα, φρόντισε να αφήσει την επιφάνεια του επιβλήματος ακόσμητη και στην άκρη του χάραξε με ευδιάκριτα γράμματα την αφιέρωση του αναθέτη Χηραμύνη στη θεά. Η κόρη ακουμπά το δεξιό χέρι στο σώμα και με το αριστερό κρατά έναν μικρό λαγό μπροστά στο στήθος, λίγο πριν τον προσφέρει στη θεά. Η *Κόρη του Χηραμύνη* αποτελεί το πρότυπο των νεαρών γυναικών ευγενικής καταγωγής των Αρχαϊκών χρόνων. Οι κόρες, σχεδόν στην πλειονότητά τους, κοσμούσαν τα ιερά του ελλαδικού χώρου και αποτελούσαν δώρα προσφοράς και ευγνωμοσύνης προς τη θεότητα, αλλά και σύμβολα κύρους της οικογένειας.

Μια σαμιακή κόρη με ελάχιστες διαφοροποιήσεις από την *Κόρη με το λαγό* ανακαλύφθηκε το 1879 από τον Πολ Ζιράρ στη βορειοανατολική γωνία του ναού της Ήρας και από τότε κοσμεί το Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι. Είναι γνωστή ως Ήρα του Χηραμύνη λόγω της αναθηματικής επιγραφής που είναι χαραγμένη κατά μήκος του ενδύματός της. Σχεδόν έναν αιώνα αργότερα, το 1984, ήρθε στο φως μια ακόμα σαμιακή κόρη, εκπληκτικά όμοια με την *Ήρα του Χηραμύνη*, η οποία φέρει επίσης επιγραφή στην παρυφή του ενδύματος. Η κόρη εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Σάμου και θεωρείται ότι συνανήκει στο ίδιο ανάθημα. Ενδεχομένως οι τρεις κόρες να αποτελούσαν ένα είδος οικογενειακού αφιερώματος του Χηραμύνη. Στην περίπτωση αυτή, οι χαριτωμένες κόρες πρέπει να ήταν τοποθετημένες στη σειρά, όπως σε αντίστοιχα αναθήματα από τη Σάμο, και ίσως η ειδυλλιακή εικόνα της οικογένειας να συμπληρωνόταν από την παρουσία ενός κούρου, στα πρότυπα της εποχής. Στην εικόνα αριστερά, η *Κόρη του Χηραμύνη* που βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Σάμου.

Ορνίθη από το ιερό της Ήρας στη Σάμο

περ. 560-550 π.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 1,68 μ.

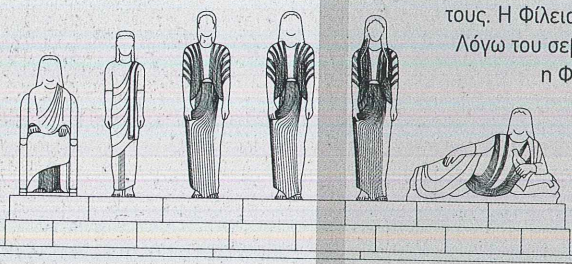
Στη βόρεια πλευρά της Ιεράς Οδού του Ηραίου βρισκόταν ένα σύμπλεγμα που κατασκεύασε ο Γενέλεω, στα μέσα του βου αιώνα π.Χ., για να το προσφέρει μια εξαμελής οικογένεια ως ανάθημα στην Ήρα.

Πάνω σε μια μακρόστενη βαθμιδωτή βάση είχαν στηθεί έξι μορφές. Στην αριστερή άκρη καθόταν η Φίλεια. Δίπλα της στεκόταν όρθια μια μορφή σε μικρότερο μέγεθος, από την οποία σώθηκε μόνο ένα τμήμα. Στη συνέχεια, ακολουθούσαν τρεις όρθιες κόρες: μία που κάθηκε, η Φιλίππη και η Ορνίθη. Στα δεξιά, το σύμπλεγμα ολοκληρωνόταν με μια ανδρική μορφή μισοξαπλωμένη πάνω σε μαξιλάρια.

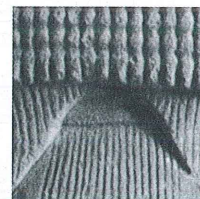
Η Ορνίθη (που εικονίζεται εδώ) προβάλλει ελαφρώς το δεξιό πόδι. Φοράει μακρύ ιωνικό χιτώνα που σφίγγει στη μέση σχηματίζοντας λεπτές πτυχώσεις και από πάνω ένα εξίσου πτυχωτό ιμάτιο. Είναι ελλειπής στην κεφαλή αλλά προσεγγμένοι βόστρυχοι (μπούκλες) αγκαλιάζουν το στήθος και την πλάτη της σχεδόν μέχρι τη μέση. Τα χέρια ακουμπούν πλάι στο σώμα. Με το δεξιό ανασπώνει ελαφρώς το χιτώνα, σαν να θέλει να διευκολύνει το βάδισμα. Μόλις μια δεκαετία νεότερη από τις σαμιακές

Η ένδυση και η ανακλιμένη στάση του δεξιού αγάλματος, σε συνδυασμό με την κατάληξη -άρχης που σώθηκε από το όνομά του, παραπέμπουν ενδεχομένως στον αναθέτη του συμπλέγματος και πατέρα της οικογένειας. Οι μορφές φέρουν τα ονόματά τους χαραγμένα στις παρυφές των ενδυμάτων τους. Η Φίλεια φέρει επιπλέον επιγραφή με το όνομα του καλλιτέχνη. Λόγω του σεβασμού που αποπνέουν οι καθιστές μορφές της εποχής, η Φίλεια ταυτίζεται με τη σύζυγο του αναθέτη και παράλληλα μητέρα των τεσσάρων ενδιάμεσων μορφών.

Η Φίλεια, η Φιλίππη και η μορφή του αναθέτη εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Σάμου, ενώ η Ορνίθη στην αίθουσα των αρχαϊκών γλυπτών του Μουσείου Περγάμου. Στην εικόνα αριστερά, αναπαράσταση του συντάγματος του Γενέλεω.

κόρες του Χηραμύη, η Ορνίθη δείχνει έτοιμη να περπατήσει. Το ελαφρύ προβάδισμα του ποδιού ακολουθεί και η πίσω όψη του αγάλματος. Η Ορνίθη και η Φιλίππη του Γενέλεω είναι τα πρώτα παραδείγματα γυναικείων μορφών στην ελληνική γλυπτική που προβάλλουν το πόδι, προετοιμάζοντας τις πιο κινημένες μορφές της αρχαϊκής γλυπτικής.

Λατρευτής από τα Δίδυμα

540-530 π.Χ.

Μάρμαρο.
Ύψος 1,66 μ.

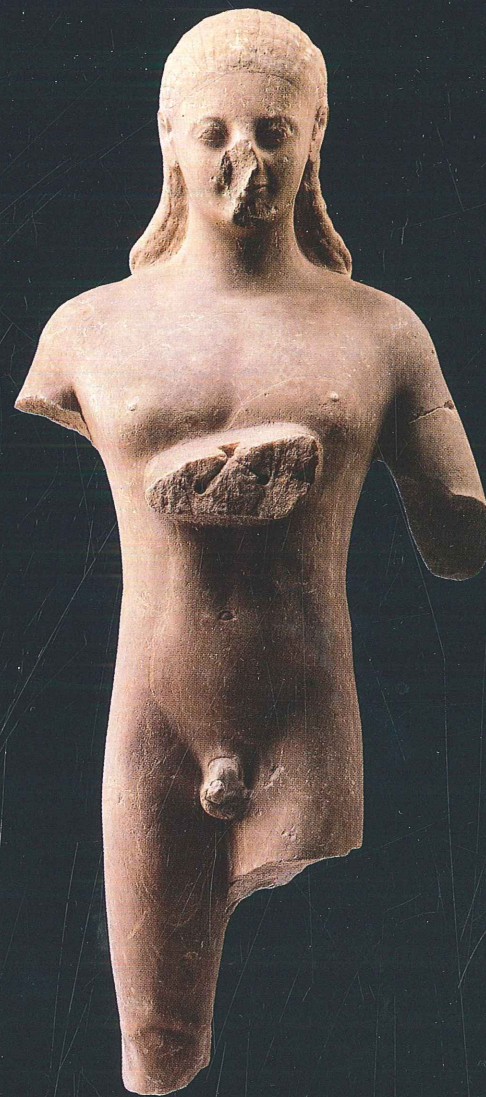
Ο *Λατρευτής* του Μουσείου Περγάμου ανακαλύφθηκε το 1911 βόρεια του ιερού του Απόλλωνα στα Δίδυμα, κοντά στη Μίλητο. Από τα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ. το ιερό ήταν γνωστό για το μαντείο του και η φήμη του συναγωνιζόταν το αντίστοιχο μαντείο των Δελφών.

Ο *Λατρευτής* ακολουθεί τον τύπο του κούρου: είναι γυμνός νεαρός άνδρας με μακριά βοστρυχωτά μαλλιά έως την πλάτη, προβάλλει ελαφρώς το αριστερό πόδι μπροστά και σχηματίζει το χαρακτηριστικό μειδίαμα στα χείλια. Διαφοροποιείται από τους κούρους ως προς το μικρό ζώο (μοσχάρι ή κριάρι) που κρατούσε στα χέρια του. Παρόμοια αναθήματα προσέφεραν στις θεότητες ευγενείς άνδρες, οι οποίοι απεικονίζονταν μαζί με το ζώο που προοριζόταν για θυσία.

Ο *Λατρευτής* του Βερολίνου σώζεται αποσπασματικά. Έχει αρκετές φθορές στο πρόσωπο, ενώ λείπουν ολόκληρο το δεξιό χέρι και το αριστερό πόδι. Το σωζόμενο τμήμα του αριστερού βραχίονα είναι συγκολλημένο. Στις οπές μπροστά στο στήθος του στερεωνόταν το μικρό ζώο. Στην ολοκληρωμένη του μορφή, το μέγεθος του αγάλματος πρέπει να ήταν λίγο μεγαλύτερο από το φυσικό.

Η μορφή του *Λατρευτή* αποδίδει πιθανότατα την ιδανική εικόνα-πρότυπο του ευγενή νέου της Αρχαϊκής εποχής. Ο καλλιτέχνης θέλησε με λιτές καθαρές γραμμές να αποδώσει την εικόνα του προσεγμένου αντρικού σώματος που αποπνέει το δυναμισμό της καταγωγής και της ηλικίας του.

Η μορφή του νέου που μεταφέρει το ζώο της θυσίας είναι γνωστή από την Εποχή του Χαλκού. Ο εικονιζόμενος αριστερά *Μοσχοφόρος* της Αρχαϊκής εποχής από την Ακρόπολη των Αθηνών μεταφέρει το μοσχάρι στους ώμους του. Το έργο είναι αφιέρωμα του Ρόμβου (ή Κόμβου) στη θεά Αθηνά, σύμφωνα με την επιγραφή στη βάση του αγάλματος. Στα χριστιανικά χρόνια, η μορφή του μοσχοφόρου εξακολουθεί να επιβιώνει και μάλιστα αποκτά συμβολικό χαρακτήρα. Έτσι, ο Καλός Ποιμένας συμβόλιζε τον Υιό του Θεού και το ζώο στις πλάτες του παρέπεμπε στους πιστούς της χριστιανικής Εκκλησίας.

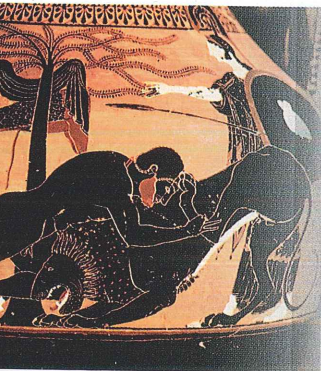
Λιοντάρι σε ανάπαυση

περ. 550 π.Χ.
Μάρμαρο.
Μήκος 1,76 μ.

Το ζωικό βασίλειο κέρδισε από πολύ νωρίς το ενδιαφέρον των Ελλήνων καλλιτεχνών, με αποτέλεσμα στα έργα της Αρχαϊκής περιόδου να συγκαταλέγονται αρκετά παραδείγματα ζώων. Τον 6ο αιώνα π.Χ. οι απεικονίσεις των ζωικών μορφών συμπεριέλαβαν και ζώα μυθικά ή άγρια, όπως οι Σφίγγες, οι Σειρήνες, τα αιλουροειδή και τα λιοντάρια, σε μίμηση αντίστοιχων προτύπων από τις ανατολικές περιοχές της Μεσογείου.

Οι μορφές των ζώων πολλές φορές συνδέθηκαν με σκηνές μυθολογικές, όπως το περίφημο λιοντάρι της Νεμέας. Συχνά απεικονίζονταν μαζί με διάφορες θεότητες. Άλλοτε πάλι, εικονίζονταν να κατασπαράζουν τη λεία τους ή απλώς να περπατούν το ένα πίσω από το άλλο, θέμα που αγαπήθηκε πολύ από τους αγγειογράφους της εποχής.

Τα λιοντάρια στη μνημειακή γλυπτική σημαίνουν, δηλαδή, είναι σήματα και συμβολικά φυλάσσουν πλούσιους τάφους ή προσφέρονται ως αναθήματα στις θεότητες του ελληνικού κόσμου. Η δύναμη του ζώου εντυπωσίασε τους καλλιτέχνες, οι οποίοι το απέδωσαν με μικρές παραλλαγές, επηρεασμένοι κυρίως από διηγήσεις ή εικόνες που μεταφέρονταν από τους τόπους προέλευσής του.

Ο πρώτος άθλος που ανέθεσε ο Ευρυσθέας στον Ηρακλή ήταν να σκοτώσει το φοβερό λιοντάρι της Νεμέας, που κατασπαράζε ζώα και ανθρώπους. Το λιοντάρι είχε γεννηθεί από την Έχιδα και το δέρμα του δεν μπορούσε να το διαπεράσει ούτε σιδερένιο ούτε λίθινο όπλο. Ο Ηρακλής, μετά από μάχη σώμα με σώμα, κατάφερε να το πνίξει με τα χέρια του. Το θέμα ήταν ιδιαίτερα αγαπητό στους αγγειογράφους και όχι μόνο. Από τότε, ο Ηρακλής εικονίζεται να φοράει στο κεφάλι και στο σώμα τη λεοντή, το δέρμα του φοβερού ζώου, μιας και έτσι ήταν απρόσβλητος από κάθε φονικό όπλο. Στην εικόνα αριστερά, λεπτομέρεια από μελανόμορφο αμφορέα του 510 π.Χ. με τον Ηρακλή να παλεύει με το λιοντάρι της Νεμέας (Δημοτικό Μουσείο Μπρέσα, Ιταλία).

Το λιοντάρι που αναπαύεται στο Μουσείο Περγάμου αποτελεί σήμα τάφου στην περιοχή Kazaltete, στη Μίλητο. Διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση και επιτρέπει στον επισκέπτη να θαυμάσει την προσεγμένη χαίτη, το άγριο τρίχωμα, αλλά και την καμπύλη της ράχης του ζώου, που μοιάζει πραγματικά να ξεκουράζεται.

Ένθρονη θεά

470-460 π.Χ.

Μάρμαρο.
Υψος 1,51 μ.

Η *Ένθρονη θεά* από τον Τάραντα της Κάτω Ιταλίας αγοράστηκε το 1915 από το Παρίσι και αποτελεί ένα από τα εντυπωσιακότερα παραδείγματα του συγκεκριμένου αγαλματικού τύπου. Η μορφή κάθεται σε προσεγμένο θρόνο και πατάει τα πόδια της σε υποπόδιο διακοσμημένο με έλικες. Ακουμπά στην πλάτη του θρόνου και λυγίζει τα χέρια μπροστά. Φοράει ιωνικό χιτώνα και λοξό μάτιο. Ένας σάκος καλύπτει τα πλούσια μαλλιά της, αφήνοντας ελεύθερους μερικούς βοστρύχους στο μέτωπο και λίγους μπροστά στο στήθος. Η επιβλητική στάση της παραπέμπει σε γυναικεία θεότητα, ίσως την Περσεφόνη.

Μολοντί η *Ένθρονη θεά* απεικονίζεται στο πρότυπο της καθιστής γυναικείας μορφής των Αρχαϊκών χρόνων, ο γλύπτης που τη φιλοτέχνησε δεν έμεινε ανεπηρέαστος από τις κατακτήσεις της γλυπτικής τέχνης του 5ου αιώνα π.Χ. Έτσι, αν και καθήμενη, η μορφή προβάλλει ελαφρώς το αριστερό πόδι απομακρύνοντας παράλληλα τα χέρια από τα γόνατα, σημείο που συνήθιζαν να τοποθετούν τα χέρια οι καθιστές μορφές των προηγούμενων χρόνων. Οι νεωτερισμοί αυτοί, σε συνδυασμό με την έκφραση των χαρακτηριστικών του προσώπου, προδίδουν τις αλλαγές που θα φέρει η τέχνη του χρυσού αιώνα. Την επιμελημένη εικόνα της θεάς συμπλήρωναν ένθετα μεταλλικά κοσμήματα, ενώτια (σκουλαρίκια) και διάδημα, τα οποία τοποθετούνταν στις οπές που διασώζονται στα αυτιά και περιμετρικά στην απόληξη του σάκου.

Ο τύπος της καθιστής γυναικείας μορφής είναι ίσως ο παλαιότερος τύπος της μνημειακής γλυπτικής στον ελλαδικό χώρο. Τα πρώτα παραδείγματα προέρχονται από τον αρχιτεκτονικό διάκοσμο ναών του 7ου αιώνα π.Χ. στην Κρήτη και ενδεχομένως οι μορφές είναι απεικονίσεις θεοτήτων. Ο θρόνος ή το κάθισμα παρέπεμπε ευρύτερα σε σύμβολα κύρους και εξουσίας. Ιδιαίτερα στις περιοχές της Ιωνίας, οι καθιστές μορφές του 6ου αιώνα π.Χ. ήταν στην πλειονότητά τους τοπικοί ηγεμόνες, ενώ στην ηπειρωτική Ελλάδα συνδέονταν κυρίως με λατρευτικές θεότητες και σπανιότερα με αξιωματούχους, όπως οι ανδρικές μορφές από το ναό της Αθηνάς στην Ακρόπολη των Αθηνών. Στην εικόνα αριστερά, καθήμενη θεά από ναό του Πρινιά στην Κρήτη, του 630 π.Χ. περίπου, που βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

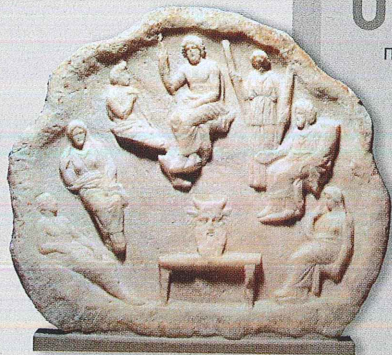
Προσωπείο Αχελώου

470 π.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 32 εκ.

Το *προσωπείο του ποτάμιου θεού Αχελώου* (ή κατ' άλλους του ποτάμιου θεού του Μαραθώνα Χάραδρου) βρέθηκε στον Μαραθώνα και ανήκει στη Συλλογή των Ελληνικών Αρχαιοτήτων του Βερολίνου από το 1848. Τα περισσότερα προσωπεία αυτού του τύπου εικονίζουν τον θεό Διόνυσο και μπορούν να βρουν αντίστοιχα σε παραστάσεις αγγείων που απεικονίζουν το προσωπείο του θεού να κρέμεται στον κορμό ενός δέντρου για να δεχτεί τη λατρεία των πιστών. Με τον Διόνυσο και τις γονιμοποιές δυνάμεις της φύσης συνδεόταν και ο ποτάμιος θεός Αχελώος. Οι άνθρωποι τον φαντάζονταν με σώμα ταύρου και κέρατα στο κεφάλι ή φιδόμορφο που διαρκώς μεταμορφωνόταν, όπως μεταμορφώνεται το ρυάκι σε ορμητικό χείμαρρο.

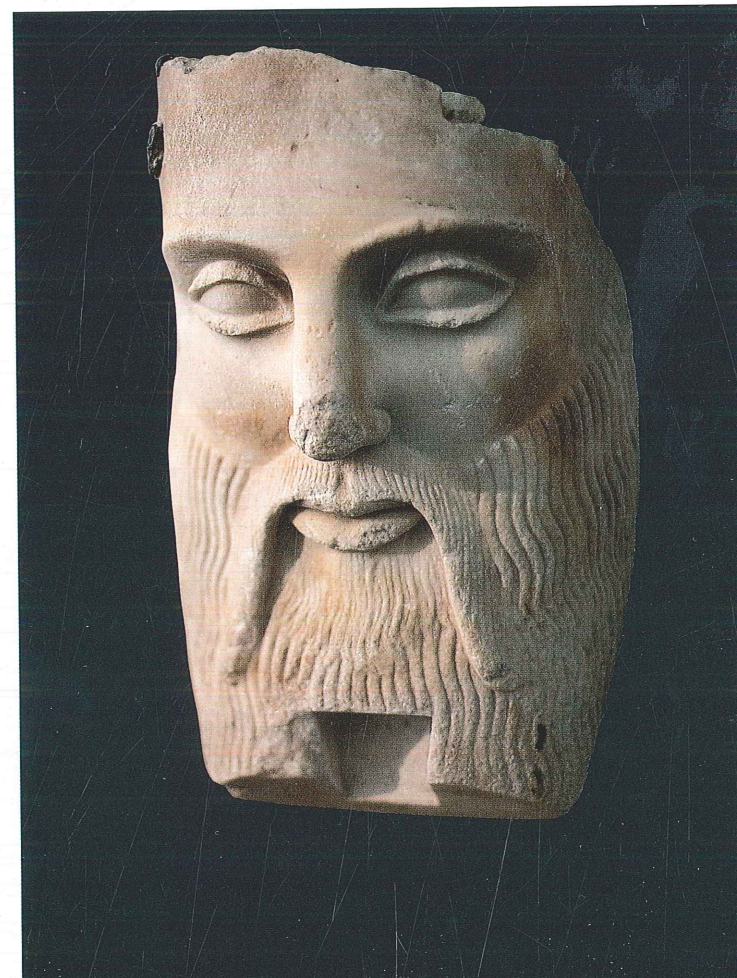
Στο *προσωπείο του Αχελώου* του Μουσείου Περγάμου αναγνωρίζονται όλα τα χαρακτηριστικά της πρώιμης φάσης της κλασικής τέχνης. Το αρχαϊκό μειδίαμα έχει παραχωρήσει τη θέση του σε απλούστερες γραμμές που προσδίδουν στην έκφραση της μορφής ιδιαίτερη σοβαρότητα. Το μεγαλύτερο μέρος του προσώπου καλύπτεται από γένια και μακρύ μου-

Ο φόβος και το δέος που ένιωθε ο άνθρωπος για τη φύση και τα μυστήρια που τη συνοδεύουν ήταν η κύρια αιτία της δημιουργίας των μύθων. Οι πρώτες προσπάθειες ερμηνείας και κατανόησης των νόμων της φύσης έδωσαν μορφή στο «άγνωστο» προκειμένου να μπορέσουν οι άνθρωποι να το ερμηνεύσουν ή να το κατακτήσουν. Σε αυτό το πνεύμα, ο Αχελώος έγινε φιδόμορφος, όπως μοιάζουν από ψηλά τα ποτάμια που ελίσσονται πάνω στη Γη. Ένας θνητός με υπεράνθρωπες δυνάμεις, ο Ηρακλής, πάλεψε μαζί του και κατάφερε να τον κερδίσει. Ο μύθος δείχνει τις προσπάθειες των ανθρώπων να επιβληθούν και να τιθασεύσουν την καταστροφική ορμή των νερών. Όταν τελικά το κατάφεραν, οι ποτάμιοι θεοί πήραν τη μορφή ευγενικών ανδρικών μορφών. Στην εικόνα αριστερά, το αναθηματικό ανάγλυφο από τα Μέγαρα (400-350 π.Χ.) με το προσωπείο του Αχελώου, που βρίσκεται στη Συλλογή Ελληνικών Αρχαιοτήτων στο Βερολίνο.

στάκι. Τα μάτια στεφανώνονται από βαριά βλέφαρα. Οι οπές στο μέτωπο δέχονταν ένθετα αφτιά και κέρατα από μέταλλο.

Σε αναθηματικό ανάγλυφο από τα Μέγαρα, της ίδιας συλλογής στο Βερολίνο, απεικονίζεται παρόμοιο προσωπείο του Αχελώου τοποθετημένο στο κέντρο ενός τραπεζιού. Ωστόσο, η χρήση αυτών των γλυπτών εξακολουθεί να παραμένει έως σήμερα αινιγματική.

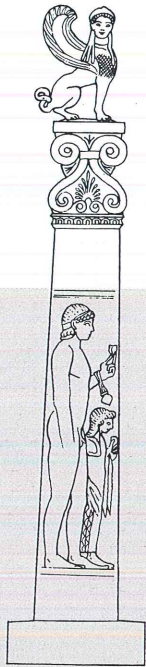
Τμήμα επιτάφιας στήλης με κορίτσι

540-530 π.Χ.

Μάρμαρο.

Ύψος 57 εκ.

(συνολικό ύψος στήλης
περίπου 4,10 μ.).

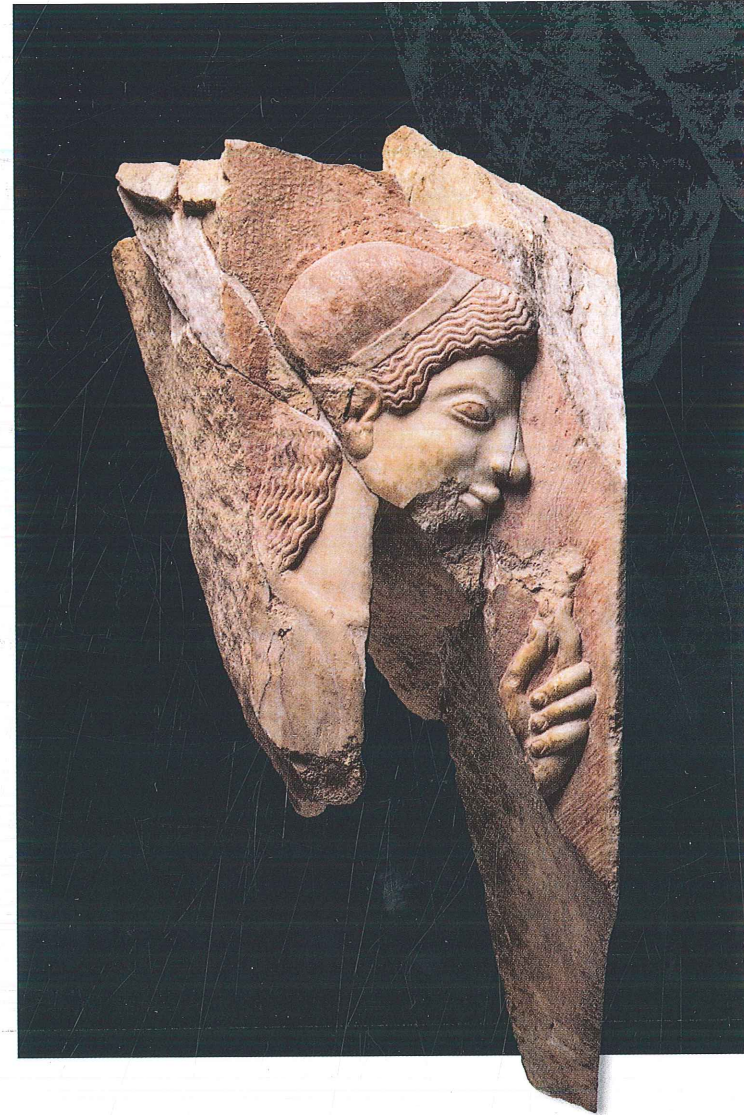

Στο τμήμα της στήλης από την Αττική που βρίσκεται στο Βερολίνο εικονίζεται το κεφάλι και το χέρι ενός μικρού κοριτσιού, ενώ τα υπόλοιπα τμήματα που τη συμπληρώνουν βρίσκονται στη Νέα Υόρκη.

Η στήλη έχει στενόμακρο σχήμα, ύψους 4 μ. περίπου. Στην κορυφή της, πάνω σε επίκρανο, κάθεται μια δαιμονική Σφίγγα, ο φύλακας του τάφου. Στην πλάκα εικονίζεται ένα νεαρό αγόρι, ο νεκρός, και η μικρότερη αδελφή του. Και οι δύο προχωρούν προς τα δεξιά. Το αγόρι αποδίδεται γυμνό, όπως οι αθλητές. Κρατάει ένα ρόδι και από τον καρπό του κρέμεται ένας αρύβαλλος (μικρό αγγείο με λάδι για την παλαίστρα). Το κορίτσι, που αποτελεί μικρογραφία αρχαϊκής κόρης, κρατά στο χέρι ένα λουλούδι. Μολονότι βαδίζει στο πλάι, το μεγάλο αμυδαλωτό μάτι αποδίδεται μετωπικά. Η επιμελημένη της εμφάνιση και τα καλοχτενισμένα μαλλιά στο πρότυπο της αττικής κόρης τοποθετούν την κατασκευή της στήλης στην Ύστερη Αρχαϊκή εποχή. Η στήλη διασώζει ίχνη κόκκινου χρώματος, με το οποίο ίσως αποδίδονταν οι επιμέρους λεπτομέρειες πάνω στη σχεδόν επίπεδη επιφάνεια του αναγλύφου.

Το επίγραμμα στη βάση «Για τον αγαπημένο μου νεκρό Μεγακλή ο πατέρας και η αγαπημένη του μητέρα ύψωσαν αυτό το μνήμα» συνδέει την καταγωγή των παιδιών με το γένος των Αλκμαιωνιδών.

Η ιστορία των στηλών για τη σήμανση τάφων στον ελλαδικό χώρο αρχίζει με τις λίθινες στήλες των βασιλικών τάφων των Μυκηνών. Στα Γεωμετρικά χρόνια και μέχρι τον 7ο αιώνα π.Χ. χρησιμοποιούνταν ως σήματα χοντροσιμιλεμένες πέτρες. Μια εξαιρετική σειρά διακοσμημένων επιτάφιας στηλών διασώζονται κυρίως από την Αττική και χρονολογούνται από τον 6ο αιώνα π.Χ. μέχρι και το τέλος του 4ου αιώνα π.Χ. Οι συγκεκριμένες στήλες είναι στην πλειονότητά τους έργα ανώνυμων καλλιτεχνών. Ωστόσο, εντυπωσιάζουν με την υψηλή καλλιτεχνική τους ποιότητα και επιπλέον αποτυπώνουν με μοναδικό τρόπο τον απaráλλακτο πόνο του νέκρου. Στην αίθουσα κλασικής γλυπτικής του Μουσείου Περγάμου, ο επισκέπτης μπορεί να παρακολουθήσει ενδεικτικά παραδείγματα στηλών απ' όλα τα στάδια της εξέλιξης του είδους. Στην εικόνα αριστερά, σχεδιαστική αναπαράσταση της στήλης Νέας Υόρκης-Βερολίνου.

Στήλη Giustiniani

περ. 460 π.Χ.

Μάρμαρο.

Ύψος 1,43 μ.

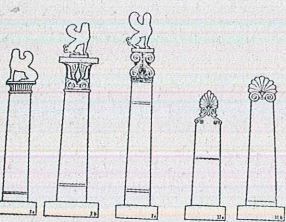
Η επιτάφια στήλη με την κόρη αγοράστηκε το 1897 από τη συλλογή του Βενετού Ιουστινιάνη (Giustiniani) και αποτελεί ένα από τα ωραιότερα δείγματα του είδους της.

Στη στενόμακρη στήλη, που στέφεται στην κορυφή από ανθέμιο, εικονίζεται η νεκρή νεαρή κόρη αρχοντικής καταγωγής από το νησί της Πάρου. Η κόρη στηρίζεται στο αριστερό πόδι και λυγίζει ελαφρώς το δεξιό. Φοράει μακρύ πέπλο που αφήνει τα πόδια ακάλυπτα. Τα μαλλιά της είναι πιασμένα με κεκρύφαλο, ένα κάλυμμα του κεφαλιού με ζωηρά χρώματα. Το βλέμμα της κατευθύνεται σιωπηλά στο αριστερό χέρι και στην κοσμηματοθήκη που κρατά, απ' όπου, όταν ζούσε, διάλεγε κοσμήματα για να στολιστεί. Στα λεπτεπίλεπτα δάχτυλά της κρατούσε ένα κόσμημα, ζωγραφισμένο άλλοτε στο φόντο της στήλης. Το πώμα του κουτιού είναι ακουμπισμένο μπροστά στα πόδια της.

Η στάση της μορφής, η κλίση του κεφαλιού, η απόδοση των χαρακτηριστικών του προσώπου και των γυμνών της άκρων τοποθετούν την κατασκευή της στήλης στην πρώτη φάση της κλασικής τέχνης.

Παρόμοιες στήλες αποτελούν δείγματα της αττικής ταφικής γλυπτικής του τέλους του 6ου αιώνα. Φαίνεται πως οι στήλες των αττικών εργαστηρίων εξακολούθησαν να επηρεάζουν την παραγωγή των νησιών του Αιγαίου στη διάρκεια του 5ου αιώνα π.Χ., ακόμα και μετά την απαγόρευση της κατασκευής τους στην ίδια την Αττική.

Η εξέλιξη των επιτάφινων στηλών του 6ου αιώνα π.Χ. αντιπροσωπεύεται κυρίως από την Αττική. Οι στήλες ήταν στενόμακρες και το πλάτος τους μειωνόταν ελαφρώς προς τα πάνω. Το ύψος τους κυμαινόταν από 2 έως 4 μ. Στην κορυφή στεκόταν μια Σφίγγα, την οποία, γύρω στο 530 π.Χ., αντικατέστησε ένα ανθέμιο που πατούσε σε ζεύγος ελίκων. Στον κορμό της στήλης εικονιζόταν ο νεκρός να προχωράει προς τα δεξιά. Η μορφή μπορούσε να αποδίδεται ανάγλυφα ή γραπτά με φωτεινά χρώματα. Στο τέλος του αιώνα, μετά από νόμο του Κλεισθένη για τον περιορισμό της πολυτέλειας των τάφων, η ιστορία των αττικών στηλών διακόπηκε για ένα διάστημα 50 περίπου ετών. Στην εικόνα αριστερά, η τυπολογική εξέλιξη των αττικών στηλών του 6ου αιώνα π.Χ.

Σωσίας και Κηφισόδωρος

Επιτάφια στήλη

περ. 410 π.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 1,05 μ.

Η επιτάφια στήλη από την Αθήνα ανήκει στον Σωσία και τον Κηφισόδωρο, σύμφωνα με επιγραφή στην επίστεψη της πλάκας.

Στη σχεδόν τετράγωνη επιφάνεια της στήλης εικονίζονται τρεις ανδρικές μορφές. Μία ιερατική, με ρικτό χιτώνα στα αριστερά, και δύο μορφές οπλιτών. Είναι οπλισμένοι με ασπίδες και κράνη σε σχήμα κώνου. Ο στρατιώτης στα δεξιά αποχαιρετά διά χειραψίας τη μεσαία μορφή και ετοιμάζεται να απομακρυνθεί, όπως αποκαλύπτει η στάση των ποδιών του. Η σκηνή φαίνεται πως αναπαριστά τα τελευταία λεπτά της συνάντησής του με τους νεκρούς Σωσία και Κηφισόδωρο. Το ανάγλυφο συμπλήρωναν μια σειρά από λεπτομέρειες που αποδίδονταν με χρώμα, όπως η διακόσμηση των ρούχων, του οπλισμού (ενδεχομένως να απεικονιζόταν και ο επιθετικός οπλισμός, όπως το δόρυ ή το ξίφος) και των υποδημάτων, καθώς ο καλλιτέχνης φρόντισε να λαξεύσει μόνο τη σόλα από τα σανδάλια και άφησε τους δερμάτινους ιμάντες να αποδοθούν εξ ολοκλήρου με χρώμα.

Για λόγους που δεν γνωρίζουμε με ακρίβεια, στο 440 π.Χ. περίπου, επανεμφανίζονται οι επιτάφιες στήλες στην Αθήνα με ανανεωμένη μορφή: είναι πλατύτερες και χαμηλότερες, συνήθως ναόσχημες, με αέτωμα και παραστάδες στα πλάγια, χωράνε περισσότερες μορφές σε διάφορες ηλικίες και στάσεις και σταδιακά αποκτούν βάθος, σε βαθμό που οι μορφές αποτελούν ολόγλυφα αγάλματα. Στις στήλες εικονίζεται ο νεκρός σε σκηνή δεξίωσης, δηλαδή, θερμής χειραψίας με το πρόσωπο που αποχαιρετά. Ο νεκρός αναγνωρίζεται συνήθως από το βλέμμα του, το οποίο αποφεύγει να συναντήσει το βλέμμα των υπολοίπων ή από τον τρόπο που απομονώνεται από την υπόλοιπη σκηνή. Προς το τέλος του 5ου αιώνα π.Χ. χρησιμοποιούνται ως σήματα τάφων μαρμάρινα αγγεία με αντίστοιχες ανάγλυφες παραστάσεις στην επιφάνειά τους. Η ιστορία τους τερματίζεται το 317 π.Χ. με την απαγόρευση της κατασκευής τους. Στην εικόνα αριστερά, μαρμάρινη ταφική λήκυθος του 350 π.Χ. του Φιλούργου και της Καλίππης με σκηνή δεξίωσης, που βρέθηκε στον Πειραιά και βρίσκεται στο Μουσείο της Περγάμου.

Η στήλη αποτελεί ένα από τα ωραιότερα δείγματα της νέας σειράς των αττικών στηλών του 5ου αιώνα π.Χ. Η ηρεμία των μορφών μπροστά στο άγνωστο που τους περιμένει ίσως αντανακλά την επίδραση των γλυπτών του Παρθενώνα και της ιδεαλιστικής τεχνοτροπίας που εξέφραζαν.

Θρασέας και Ευανδρία

Επιτάφια στήλη

350-340 π.Χ.

Μάρμαρο.

Ύψος 1,60 μ.

Η στήλη του Θρασέα και της Ευανδρίας ανήκει στην αττική παραγωγή επιτάφια αναγλύφων. Στη Συλλογή των Ελληνικών Αρχαιοτήτων του Βερολίνου προσαρτήθηκε το 1884, όταν αγοράστηκε από τη συλλογή Sabouloff.

Στη στήλη απεικονίζονται τρεις μορφές. Στο πρώτο επίπεδο εικονίζεται ὄρθιος ο νεκρός, ο οποίος αποχαιρετά τη σύζυγό του Ευανδρία, που είναι καθισμένη σε δίφρο (κάθισμα χωρίς πλάτη). Τη σκηνή παρακολουθεί στο βάθος η υπηρέτρια του ζευγαριού, που αποφεύγει να κοιτάξει τον Θρασέα· ωστόσο ακουμπά το χέρι στο μάγουλο ως ένδειξη θρήνου για το θάνατο του κυρίου της. Ο Θρασέας και η Ευανδρία κοιτάζονται στα μάτια και σφίγγουν τα χέρια λίγο πριν χωρίσουν για πάντα. Ο καλλιτέχνης επέλεξε να απεικονίσει στην έκφραση των προσώπων του ζευγαριού την αμοιβαία στοργή και τη λύπη για τις στιγμές της οικογενειακής γαλήνης που δεν θα ξαναέρθουν πια, αφήνοντας τον θρήνο για την απώλεια του Θρασέα σ' ένα άλλο πρόσωπο του σπιτιού.

Η σκηνή του αποχωρισμού εξελίσσεται μπροστά από την πλάκα που έχει τη μορφή ναόσχημου κτίσματος. Οι μορφές αποδίδονται ολόενα και πιο ολόγλυφα, σαν να θέλουν να ξεφύγουν από την περιορισμένη επιφάνεια του αναγλύφου.

Τον 4ο αιώνα π.Χ. το νεκροταφείο του Κεραμεικού στην Αθήνα φιλοξενούσε τα ταφικά σύνολα των ευκατάστατων Αθηναίων. Τα μνημεία πλαισίωναν τις οδικές αρτηρίες που ξεκινούσαν από την Ιερά πύλη, προκαλώντας το θαυμασμό των ντόπιων αλλά και των ξένων επισκεπτών που έφταναν στην πόλη. Στο ίδιο νεκροταφείο, μπροστά στο Δίπυλο, η πόλη τιμούσε σε δημόσιους τάφους τους νεκρούς που θυσιάστηκαν για την πατρίδα τους στη μάχη. Οι γυναικείες μορφές απεικονίστηκαν εξίσου στα ανάγλυφα, τις περισσότερες φορές με τρόπο που φανέρωνε το σεβασμό και την εκτίμηση που εισέπρατταν από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Τα ανάγλυφα μνημεία στο σύνολό τους απεικόνιζαν τους νεκρούς όπως ήταν στη ζωή, έτσι όπως έμεναν στη μνήμη των συγγενών τους, αποτυπώνοντας την απώλεια του θανάτου μόνο μέσω της σιωπηρής θλίψης των αγαπημένων και των συγγενών. Στην εικόνα αριστερά, το ταφικό μνημείο της Δημητριάς και της Παμφίλης από τον Κεραμεικό στην Αθήνα.

Επιτάφια στήλη ζευγαριού

330-320 π.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 1.25 μ.

Η στήλη του ανώνυμου ζευγαριού από την Αθήνα ανήκει στην ομάδα των έργων με τα οποία ολοκληρώνεται η ιστορία των επιτάφιων αναγλύφων. Ελάχιστα χρόνια αργότερα, το 317 π.Χ., τα ταφικά μνημεία θεωρήθηκαν υπέρμετρη πολυτέλεια και έτσι απαγορεύτηκαν από τον κυβερνήτη της Αθήνας Δήμητριο τον Φαληρέα.

Την πλάκα του συγκεκριμένου αναγλύφου συμπλήρωναν αρχικά δύο πλαϊνές παραστάδες και αετωματική κάλυψη, τα οποία προεξείχαν σχηματίζοντας μια ναόσχημη κατασκευή με μικρό βάθος.

Στο ανάγλυφο παρουσιάζονται τέσσερις μορφές: Οι δύο κύριες μορφές στο πρώτο επίπεδο είναι έξεργες, ενώ εκείνες στο δεύτερο επίπεδο αποδίδονται σε χαμηλό ανάγλυφο. Οι κύριες μορφές αποτελούν ζευγάρι. Ο άνδρας στέκεται όρθιος και κατευθύνει το βλέμμα του προς τη σύζυγο. Κρατάει στλεγγίδα (ξύστρα για να αφαιρούν από το σώμα τους το λάδι, τη σκόνη και τον ιδρώτα οι αθλητές στις παλαίστρες) και μικρό αμφορίσκο για λάδι. Η γυναικεία μορφή κάθεται σε δίφρο και πατάει σε υποπόδιο. Κοιτάζει στα μάτια τον σύζυγό της αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα το πρόσωπό της. Η άνετη, χαλαρή στάση και η τρυφερή έκφραση των δύο μορφών θυμίζουν τον καθημερινό χαιρετισμό πριν από την αναχώρηση του άνδρα για την παλαίστρα. Τον πόνο και τη θλίψη του θανάτου μαρτυρούν οι δευτερεύουσες μορφές της σκηνής, ενδεχομένως οι υπηρέτριες του σπιτιού, η μία από τις οποίες ακουμπάει το χέρι στο κεφάλι με τη χαρακτηριστική χειρονομία των θρηνωδών.

Μια ολόκληρη σειρά από επιτάφιας στήλες ανάγλυφες ή ζωγραφισμένες με έντονα χρώματα αποκαλύφθηκαν στη δυτική άκρη του νεκροταφείου της μεγάλης τούμπας στη Βεργίνα. Στις στήλες ήταν χαραγμένο και επιπρόσθετα ζωγραφισμένο με χρώμα το όνομα του νεκρού και του πατέρα του. Οι στήλες είναι πολύ σημαντικές, γιατί, πέρα από την καλλιτεχνική τους αξία, διασώζουν μια σειρά από ονόματα Μακεδόνων, τα οποία ανήκουν σε απλούς πολίτες και είναι στην πλειονότητά τους ελληνικά. Στην εικόνα αριστερά, εξαιρετική επιτάφια στήλη με γραπτή διακόσμηση όρθιας γυναίκας ανάμεσα σε δύο άνδρες, από το νεκροταφείο της Βεργίνας.

Επιτάφιο lionτάρι, Θρηνωδοί

περ. 320 π.Χ.

Μάρμαρο.

Μήκος 1,60 μ. (το lionτάρι),
ύψος 98 εκ. (οι θρηνωδοί).

Το μαρμάρινο lionτάρι, που ταξίδεψε από τη Βενετία στο Βερολίνο το 1891, ανήκει πιθανότατα σε ταφικό σύνολο των Αθηνών.

Τα ταφικά μνημεία στην Αθήνα των Κλασικών χρόνων στήνονταν σε οικογενειακούς περιβόλους, τους οποίους οριοθετούσαν χαμηλοί χτιστοί τοίχοι. Στο μέσον του περιβόλου ήταν τοποθετημένη η στήλη, ενώ τις άκρες του κοσμούσαν ολόγλυφα αγάλματα σε ζευγάρια, τοποθετημένα αντικριστά, όπως σκύλοι και lionτάρια, σειρήνες αλλά και ανθρώπινες μορφές, γυναίκες που θρηνούν ή σπανιότερα γονατισμένοι τοξότες.

Το lionτάρι του Μουσείου Περγάμου αποτελούσε τμήμα της διακόσμησης κάποιου ταφικού συμπλέγματος της Ύστερης Κλασικής εποχής και πιθανότατα ήταν ζευγάρι μ' ένα ακόμη όμοιο ζώο. Ήταν τοποθετημένα στις γωνίες ενός περιβόλου, γι' αυτό και ο καλλιτέχνης δεν φαίνεται να έδειξε την ίδια επιμέλεια στο πίσω μέρος του σώματος του ζώου, καθώς πρέπει να ήταν σχεδόν αθέατο στους περαστικούς.

Το lionτάρι, που δείχνει έτοιμο να επιτεθεί, στηρίζει τα πίσω πόδια δυνατά στο έδαφος και τεντώνει τα μπροστινά. Την κίνηση ακολουθεί το σώμα, που γέρνει έντονα προς τα κάτω, και το κεφάλι, που στρέφεται προς τα δεξιά καθώς ανοίγει το στόμα για να βρυχηθεί. Η στάση αρμόζει απόλυτα στον απειλητικό φύλακα του τάφου, που συνεχίζει μια παράδοση πολλών χρόνων.

Ένα ζευγάρι θρηνωδών περιλαμβάνεται στη συλλογή γλυπτών του Μουσείου Περγάμου. Βρέθηκαν στο Μενίδι της Αττικής και χρονολογούνται στα 330-320 π.Χ. Το ντύσιμό τους παραπέμπει στο υπηρετικό προσωπικό του σπιτιού, στο οποίο ανατέθηκε ο παντοτινός θρήνος για την απώλεια του νεκρού. Οι μορφές ήταν τοποθετημένες αντικριστά στις άκρες του περιβόλου και διαφοροποιούνται ελάχιστα σε επιμέρους λεπτομέρειες. Είναι καθιστές, γέρνουν το κεφάλι προς τα έξω, ενώ παράλληλα το στηρίζουν με το αντίστοιχο χέρι σε μια χειρονομία βαθιάς θλίψης και πένθους.

Από τον 5ο αιώνα π.Χ. παρατηρείται η συνήθεια να στήνονται lionτάρια στο σημείο ταφής πολεμιστών στα πεδία μάχης. Ένα lionτάρι ύψους 5,5 μ. σημαίνει έως σήμερα τον τάφο των πεσόντων στη Μάχη της Χαιρώνειας, το 338 π.Χ.

Ερμής και Νύμφες

Αναθηματικό ανάγλυφο

τέλη 5ου αιώνα π.Χ.

Μάρμαρο.

Ύψος 32 εκ.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία έργων αποτελούν τα αναθηματικά ανάγλυφα, που εμφανίζονται τον 5ο αιώνα π.Χ., έχουν σχήμα ορθογώνιο και στην πάνω επιφάνεια της πλάκας μιμούνται συχνά τη μορφή στέγης, συνήθως με ανθεμωτά ακροκέραμα. Στην πλειονότητά τους αποτελούν αφιερώματα προς τις θεότητες, οι οποίες τις περισσότερες φορές απεικονίζονται στην πλάκα του αναγλύφου. Αρκετές φορές εικονίζονται σε μικρότερο μέγεθος και οι αναθέτες.

Στο ανάγλυφο του *Ερμή και των Νυμφών* του Μουσείου Περγάμου εικονίζεται ο Ερμής και τρεις Νύμφες που πιάνονται από τα χέρια και χορεύουν υπό την καθοδήγηση του θεού. Στη δεξιά άκρη εικονίζεται σε κατατομή ο ποτάμιος θεός Αχελώος με μορφή ταύρου. Πάνω του, σε βράχια, στο τμήμα του αναγλύφου που έχει χαθεί, καθόταν ο Πάνας. Στα αριστερά, σε μικρότερο μέγεθος, αναγνωρίζεται ο αναθέτης του αναγλύφου. Οι στάσεις και η απόδοση των μορφών παραπέμπουν σε αντίστοιχα γλυπτά της μνημειακής πλαστικής, γεγονός που οφείλεται στην εξαιρετική δουλειά του καλλιτέχνη.

Ο Πάνας, ο Απόλλωνας, ο Ερμής και ο Αχελώος συνοδεύουν σε πολλά ανάγλυφα τις Νύμφες, τις καλόβουλες θεότητες της φύσης, στις οποίες η φαντα-

Την Κλασική περίοδο εμφανίζεται μια ιδιαίτερη μορφή αναθηματικών αναγλύφων, τα σπηλαιόμορφα. Αναπαριστούν την πρόσοψη μιας σπηλιάς, στο εσωτερικό της οποίας οι Νύμφες χορεύουν πιασμένες από το χέρι, κάθονται ή συνομιλούν σε χαριτωμένες στάσεις. Πολλές φορές εικονίζεται και ο βωμός. Σε αρκετές περιπτώσεις εμφανίζεται ο Πάνας να παίζει σύριγγα ή να παρακολουθεί τη σκηνή καθισμένος στα βράχια παρά με μικρά αιγοειδή. Άλλες φορές πάλι, εικονίζεται ο Αχελώος, καθώς και οι λάτρεις που αφιερώνουν το ανάγλυφο. Τα ανάγλυφα αυτού του είδους διασώζουν σκηνές γεμάτες ζωντάνια και αμεσότητα. Στην εικόνα αριστερά, σπηλαιόμορφο ανάγλυφο του Αγαθήμερου, πλούσιου ποιμένα από την Πεντέλη του 330-325 π.Χ. (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα).

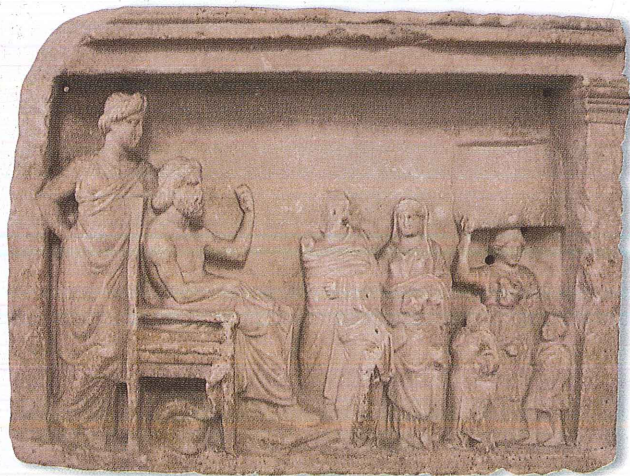
σία των Ελλήνων χάρισε τη μορφή όμορφων νεαρών κοριτσιών. Οι Νύμφες ήταν κόρες ποταμών ή τοπικών θεοτήτων και ευνοούσαν την ανάπτυξη των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών. Η σχέση τους με τη γονιμότητα, το νερό και τη βλάστηση γέννησε μια σειρά από μύθους, που εκφράζουν τη βαθύτερη επιθυμία των ανθρώπων να τύχουν των ευεργετικών τους δυνάμεων.

Ένθρονος Ασκληπιός

Αναθηματικό ανάγλυφο

τέλη 4ου αιώνα π.Χ.
Μάρμαρο.
Υψος 31 εκ.

Στο ανάγλυφο του Ασκληπιού, που προέρχεται από την Αττική, εικονίζεται ο θεός σε θρόνο κάτω από τον οποίο έχει κουλουριαστεί το φίδι του. Στην πλάτη του ακουμπά με χαριτωμένο τρόπο η Υγεία. Στα δεξιά του αναγλύφου καταφθάνει ο λατρευτής με την οικογένειά του, τη σύζυγο, τα παιδιά και ενδεχομένως τους δούλους που μεταφέρουν τις προσφορές προς τη θεότητα. Το ανάγλυφο εντυπωσιάζει για την απόδοση των λεπτομερειών που ζωντανεύουν τη σκηνή, όπως το κεφάλι του φιδιού που ξεπροβάλλει στο πλάι, ενοχλημένο ίσως από τη φασαρία που προκαλεί η ομάδα που έρχεται, η αυθόρμητη στάση της Υγείας ή ο τρόπος που σιγοβαδίζουν οι μορφές των παιδιών.

Ο Ασκληπιός κληρονόμησε την ιατρική τέχνη από τον Απόλλωνα. Στα ομηρικά έπη αναφέρεται ως *αμύμων ιπτήρ*, δηλαδή, εξαιρετικός γιατρός. Η θεραπεία των ασθενών στα Ασκληπιεία γίνονταν κυρίως μέσω της *εγκοίμησης*, δηλαδή, την πρόκληση ύπνου σε ειδικό χώρο, στη διάρκεια του οποίου εμφανιζόταν ο θεός και θεράπευε τους ασθενείς ή τους αποκαλύπτε τον τρόπο θεραπείας τους. Η λατρεία του Ασκληπιού εξαπλώθηκε πολύ γρήγορα, καθώς ηρεμούσε τον πόνο και μαλάκωνε τις καρδιές των ανθρώπων. Στο φιλόνηρωπο έργο του τον βοηθούσαν η γυναίκα του Ηπιόνη και οι κόρες του, η Υγεία, η Ιασώ, η Ακεσώ και η Πανάκεια, συμβολικά ονόματα της υγείας και της θεραπείας. Στον Ασκληπιό αφιερώθηκαν πολλά ιερά, με πιο ονομαστά τα ασκληπιεία της Επιδαύρου, της Τρίκκης, της Κω, των Αθηνών και της Περγάμου.

Το ανάγλυφο με το άρμα, που ήταν αφιερωμένο στον Αμφιάραο, ανακαλύφθηκε στο ιερό του θεού στον Ωρωπό το 1835 και από το 1884 περιλαμβάνεται στη Συλλογή των Ελληνικών Αρχαιοτήτων του Βερολίνου.

Ο Αμφιάραος ήταν εγγονός του Μελάμποδος και κληρονόμησε από τον παππού του τη θεραπευτική τέχνη. Ήταν βασιλιάς του Άργους και πήρε μέρος στην εκστρατεία των *Επτά επί Θήβας*. Στη διάρκεια της μάχης ο ήρωας κινδύνεψε να βρει ατιμωτικό θάνατο. Ο Δίας όμως παρενέβη ανοίγοντας ένα χάσμα στη γη, απ' όπου ο ήρωας εξαφανίστηκε μαζί με το άρμα του. Στο σημείο αυτό, στον Ωρωπό, χτίστηκε το μεγαλύτερο ιερό του Αμφιαράου στον ελλαδικό χώρο. Στις εγκαταστάσεις του Αμφιαράειου οι ασθενείς νήστευαν, εξαγνίζονταν με τα νερά της πηγής και θεραπεύονταν από τον Αμφιάραο στη διάρκεια του ύπνου τους. Προς τιμήν του θεράποντος θεού γίνονταν γιορτές και αθλητικοί αγώνες.

Στο ανάγλυφο εικονίζεται ένα ελαφρύ άρμα που σύρεται από τέθριππο. Τα χαλινάρια των αλόγων και οι δύο ρόδες του άρματος ήταν ζωγραφισμένα στο φόντο του αναγλύφου. Στο άρμα επιβαίνει ο νήοχος και ο «αποβάτης», ένας γυμνός νεαρός άνδρας με κράνος και ασπίδα, που στη διάρκεια του αγώνα πηδούσε από το άρμα και έτρεχε δίπλα του. Το συγκεκριμένο ανάγλυφο προσφέρθηκε στον θεό από τον αναθέτη, ενδεχομένως μετά τη νίκη του σε αυτό το εντυπωσιακό ιππικό αγώνισμα.

Ελαφρύ άρμα

Αναθηματικό ανάγλυφο από τον Ωρωπό

αρχές 4ου αιώνα π.Χ.
Μάρμαρο.
Διαστάσεις 81x99 εκ.

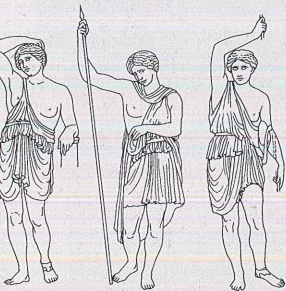
Πληγωμένη Αμαζόνα

1ος αιώνας μ.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 1.83 μ.

Οι Ρωμαίοι είχαν έρθει σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό μέσω των αποικιών των Ελλήνων στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία. Όταν αργότερα κατέλαβαν τη Μεσόγειο, λεπλάτψαν τις ελληνικές πόλεις και στόλισαν τη Ρώμη με εξαιρετα έργα της ελληνικής δημιουργίας. Παράλληλα, τα ρωμαϊκά εργαστήρια επιδόθηκαν στην αντιγραφή των αριστουργηματικών γλυπτών της κλασικής τέχνης για να ικανοποιήσουν τις εξελληνισμένες προτιμήσεις των Ρωμαίων πελατών τους.

Η *Πληγωμένη Αμαζόνα* του Μουσείου Περγάμου θεωρείται το καλύτερο ίσως αντίγραφο ενός πρωτότυπου αγάλματος του Πολυκλείτου (440-430 π.Χ.). Το άγαλμα αγοράστηκε από τη Ρώμη το 1869 και συμπληρώθηκε στα άκρα.

Σύμφωνα με τον Ρωμαίο ιστορικό Πλίνιο τον Πρεσβύτερο, η πόλη της Εφέσου είχε προκηρύξει διαγωνισμό για ένα άγαλμα πληγωμένης Αμαζόνας, που θα τοποθετούνταν στο ιερό της Άρτεμης. Στο διαγωνισμό συμμετείχαν οι πιο φημισμένοι γλύπτες της εποχής: ο Πολύκλειτος, ο Φειδίας, ο Κρησίλας και ο Φράδμων. Οι συμμετέχοντες ήταν υποχρεωμένοι να ψηφίσουν τα δύο καλύτερα γλυπτά. Όλοι ψήφισαν πρώτα το δικό τους και ως δεύτερο καλύτερο, τη χάλκινη Αμαζόνα του Πολυκλείτου εξασφαλιζοντάς του έτσι τη νίκη. Ωστόσο, όλες οι διαγωνιζό-

Μολονότι η αφήγηση του Πλινίου έχει αμφισβητηθεί, αξίζει να σημειωθεί ότι στην αρχαιότητα συνηθιζόταν η ανάθεση έργων μετά από διαγωνισμό. Επιπλέον, οι τύποι της πληγωμένης Αμαζόνας που αντιγράφηκαν κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο αντιστοιχούν στον αριθμό των διαγωνιζομένων και στην τεχνοτροπία της εποχής που φιλοτεχνήθηκαν (440-430 π.Χ.). Τα αντίγραφα των τριών τύπων (και ένα αντίγραφο τέταρτου τύπου) έχουν περίπου το ίδιο μέγεθος και εικονίζουν τις Αμαζόνες με κοντό χιτώνα ζωσμένο στη μέση, που αφήνει ακάλυπτο το ένα στήθος. Διαφοροποιούνται ως προς το τραύμα (κάτω από τη δεξιά μασχάλη ή στον αριστερό μηρό) και ως προς τον τρόπο στήριξης του σώματος (σε δόρυ ή σε κιονίσκο).

μενες Αμαζόνες φαίνεται πως εισέπραξαν εξίσου το θαυμασμό και τις εντυπώσεις, καθώς σήμερα πολυάριθμα αντίγραφά τους στολίζουν πολλά μουσεία του κόσμου.

Η Αμαζόνα του Βερολίνου είναι τραυματισμένη κάτω από το δεξιό χέρι, κοντά στο στήθος. Μερικές σταγόνες αίμα κυλάνε στο δέρμα της. Γέρνει το κεφάλι προς το τραύμα και το στηρίζει ταυτόχρονα στο λυγισμένο χέρι. Με το αριστερό ακουμπάει σε κιονίσκο. Η έκφραση του προσώπου, με τα μάτια που στρέφονται προς το έδαφος, τα τοξωτά φρύδια και τα μισάνοιχτα χείλια, συνδέεται με την κούραση της μάχης περισσότερο παρά με την ένταση ή τον πόνο που προκαλεί το τραύμα. Η αρμονική απόδοση της μορφής και η ισορροπία της σύνθεσης χαρακτηρίζουν τόσο τον Πολύκλειτο όσο και τον κόσμο του 5ου αιώνα π.Χ. που ο ίδιος εξέφραζε.

Σάτυρος οينوχός

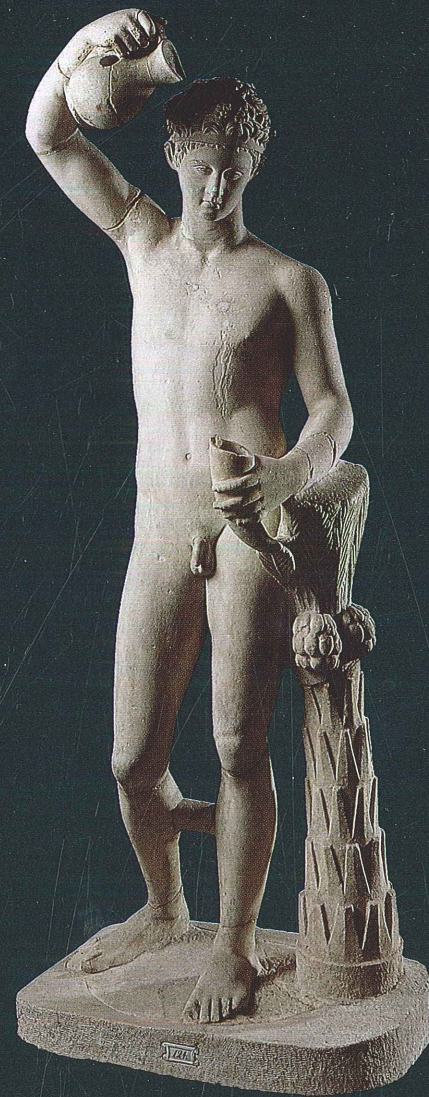
1ος αιώνας μ.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 1.56 μ.

Ο *Σάτυρος οينوχός* αντιγράφει ένα πρωτότυπο έργο της νεανικής ηλικίας του Πραξιτέλη (370 π.Χ. περίπου), ενός από τους πιο διάσημους γλύπτες του 4ου αιώνα π.Χ.

Ο Σάτυρος του Βερολίνου αποτελεί ένα από τα είκοσι γνωστά αντίγραφα του έργου, αλλά το μόνο που απεικονίζει ένα κέρας μέσα στο οποίο ο Σάτυρος ετοιμάζεται να χύσει το κρασί. Πρόκειται ενδεχομένως για επέμβαση του αντιγραφέα, που απομιμήθηκε παλαιότερο πρότυπο, πλην όμως καινοτόμησε δημιουργώντας έναν όμοιο και συνάμα ξεχωριστό *Σάτυρο οينوχό*. Το κεφάλι έχει συμπληρωθεί στο πρότυπο του αντίστοιχου Σατύρου της Δρέσδης.

Η μορφή βρίσκεται σε ελαφρά κίνηση: προβάλλει το αριστερό πόδι μπροστά και λυγίζει το δεξιό χαλαρά προς τα πίσω, υψώνοντας ταυτόχρονα το χέρι που κρατάει το αγγείο. Ο Σάτυρος παρουσιάζει τον ιδανικό τύπο του έφηβου νέου. Οι ελαφρές καμπύλες των μυών του επέτρεπαν στο φως να ρέει στο μάρμαρο, αποφεύγοντας τις έντονες φωτοσκιάσεις. Μολονότι το έργο αποτελεί αντίγραφο του 1ου αιώνα μ.Χ., είναι φανερό πως ο καλλιτέχνης κατέβαλε προσπάθεια να αντιγράψει με ακρίβεια το ύφος και τις ιδιαιτερότητες του πρωτοτύπου. Άλλωστε τέτοιου είδους λεπτομέρειες το έκαναν να ξεχωρίζει και ενδεχομένως του χάρισαν τη φήμη και το θαυμασμό, που είχε ως αποτέλεσμα την πολλαπλή αναπαραγωγή του.

Οι Σάτυροι ήταν πνεύματα των δασών που φημίζονταν για την αγάπη τους στην οίνοποσία και τις σαρκικές απολαύσεις. Συμμετέχοντας στη συνοδεία του Διονύσου ενέπνευσαν ποικιλότητα τους καλλιτέχνες, που μετά τον 4ο αιώνα π.Χ. τους έδωσαν μορφή νεανική με τραγόμορφα χαρακτηριστικά. Ο Πραξιτέλης απάλλαξε τους Σατύρους από τα ζώδη στοιχεία και τον άξεστο χαρακτήρα τους. Τον Σάτυρο του γνωστού γλύπτη είδε στην Αθήνα και περιέγραψε ο περιηγητής Παισανίας. Η αποδοχή της νέας τους μορφής φαίνεται πως ήταν εντυπωσιακή, αν κρίνουμε από τα πολυάριθμα αντίγραφα της. Στην εικόνα αριστερά, λεπτομέρεια από το εσωτερικό κύλικας, με τον Διόνυσο να βρίσκεται σε ιερή μέθη, ενώ γύρω του χορεύουν δύο Σάτυροι που κρατάνε κρόταλα (480 π.Χ., Εθνική Βιβλιοθήκη, Παρίσι).

Μελέαγρος

1ος αιώνας μ.Χ.
Μάρμαρο.
Ύψος 2,09 μ.

Πολλά τμήματα από το σώμα του *Μελέαγρου* βρέθηκαν το 1838 στην Ιταλία, κατά μήκος της αρχαίας Αυρηλίας οδού στην έπαυλη του Ρωμαίου Ουλπιανού. Η βίλα ήταν γνωστή για τα αντίγραφα των ελληνικών αγαλμάτων που τη διακοσμούσαν. Πριν έρθει το έργο στο Βερολίνο, το 1841, συμπληρώθηκε από τον Γερμανό γλύπτη Εμίλ Βολφ, σύμφωνα με αντίστοιχο αντίγραφο του ήρωα στο Βατικανό. Στη διάρκεια της συμπλήρωσής του, ο γλύπτης παρατήρησε ότι το άγαλμα είχε επιδιορθωθεί στην αρχαιότητα, γεγονός που αποδεικνύει την αξία που είχε για τον Ρωμαίο συλλέκτη.

Ο *Μελέαγρος* αποτελεί αντίγραφο ενός χάλκινου έργου του Σκόπα του 340 π.Χ. περίπου. Ο όμορφος κυνηγός στηρίζεται στο δόρυ του, ακουμπά το δεξιό του χέρι πίσω στην πλάτη και στρέφει το κεφάλι προς τα αριστερά. Η στάση των μελών του εκφράζει μια ανεπαίσθητη ανησυχία, στην οποία μοιάζει να συμμετέχει και ο πιστός του σύντροφος, που φαίνεται ότι αναμένει οδηγίες.

Ο Σκόπας ο Πάριος ήταν διάσημος γλύπτης του 4ου αιώνα π.Χ. Τα έργα του ξεχώριζαν για την έντονη κίνηση και κυρίως για το εσωτερικό πάθος, που ο καλλιτέχνης κατάφερε να αποτυπώνει στο βλέμμα των μορφών, λαξεύοντας τα μάτια βαθιά στις κόγχες, κάτω από την έντονη σκίαση των φρυδιών.

Ο Μελέαγρος ήταν γιος του βασιλιά των Αιτωλών Οινέα. Σύμφωνα με το μύθο, ο πατέρας του έκανε προσφορές στους θεούς αλλά ξέχασε να θυσιάσει στην Άρτεμη. Έστειλε τότε η θεά στη χώρα των Αιτωλών έναν κάπρο για να ρημάξει χωράφια και ανθρώπους. Ο Μελέαγρος κάλεσε πολλούς ήρωες της ελληνικής μυθολογίας σε βοήθεια και τελικά κατάφερε να απαλλάξει τη χώρα του από το τρομερό ζώο. Η σκηνή του κυνηγιού του καλυδώνιου κάπρου ήταν ιδιαίτερα αγαπητή σε γλύπτες, ζωγράφους και κυρίως αγγειογράφους, όπως ο αγγειογράφος του αγγείου *Φρανκοίς*, που διασώζει τη σκηνή σημειώνοντας παράλληλα τα ονόματα των ηρώων και του επικεφαλής τους. Στην εικόνα αριστερά, λεπτομέρεια από τον μελανόμορφο *κρατήρα Φρανκοίς* με τον Μελέαγρο να επιτίθεται στον κάπρο (570 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Φλωρεντίας).

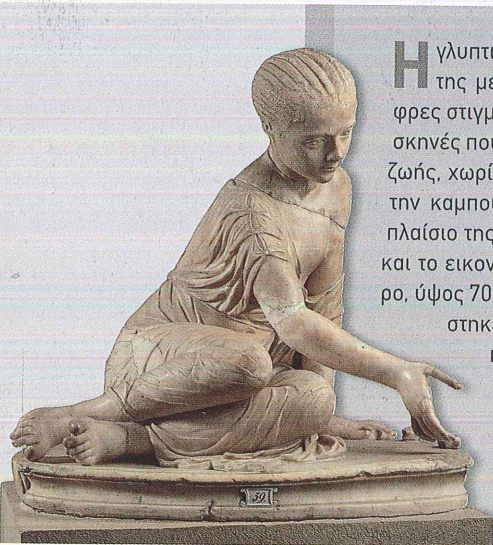

Απακανθιζόμενος

Ρωμαϊκή εποχή.
Μάρμαρο.
Ύψος 82,5 εκ.

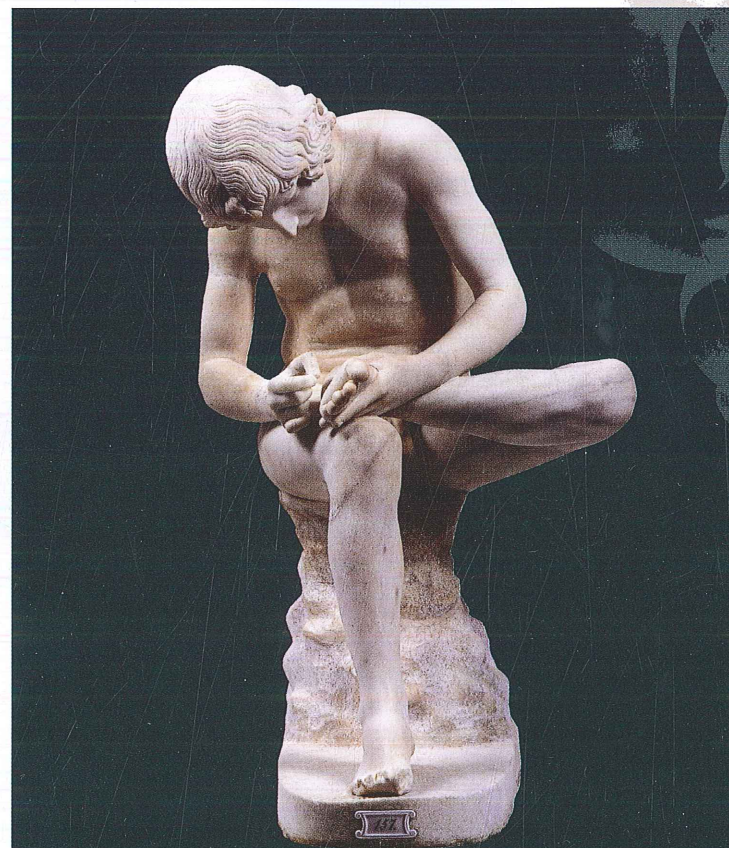
Ο *Απακανθιζόμενος* του Μουσείου Περγάμου, που είναι αντίγραφο ενός πρωτότυπου έργου του 3ου αιώνα π.Χ., βρέθηκε στη Βίλα Αλντομπραντίνι στη Ρώμη και μεταφέρθηκε στο Βερολίνο το 1826. Συμπληρώθηκε από τον Γερμανό γλύπτη Εμίλ Βολφ, σύμφωνα με αντίστοιχη μορφή αγοριού από το Παλάτσο ντέι Κονσερβατόρι, στη Ρώμη.

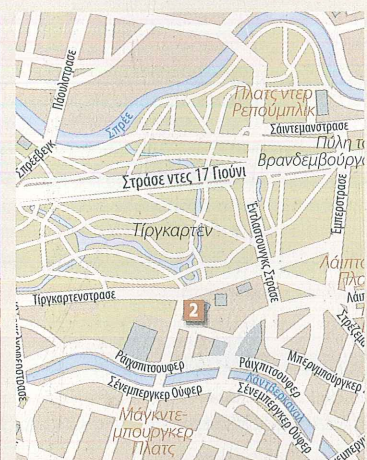
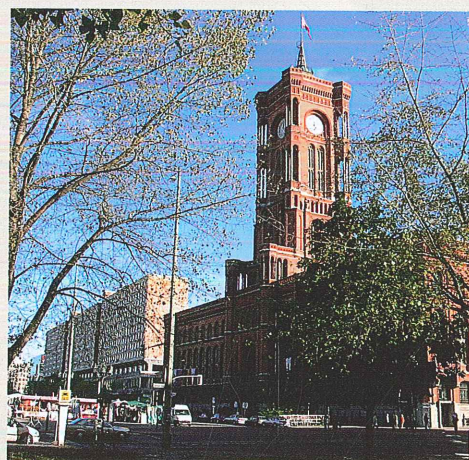
Ένα νεαρό αγόρι απεικονίζεται καθισμένο σε βράχο. Έχει λυγίσει το αριστερό πόδι πάνω στο δεξιό μηρό και προσπαθεί να βγάλει ένα αγκάθι από το πέλμα του. Η σκηνή δεν παραπέμπει σε κανένα μυθικό πρόσωπο. Απεικονίζει μια καθημερινή στιγμή ενός ανώνυμου αγοριού του 3ου αιώνα π.Χ. Φαίνεται πως η μορφή του χάλκινου πρωτοτύπου της Ελληνιστικής εποχής αποτέλεσε το πρότυπο για τη δημιουργία αρκετών αντιγράφων, όπως ο *Απακανθιζόμενος* της Ρώμης, που κοσμεί το λόφο του Καπιτωλίου από το 15ο αιώνα έως σήμερα.

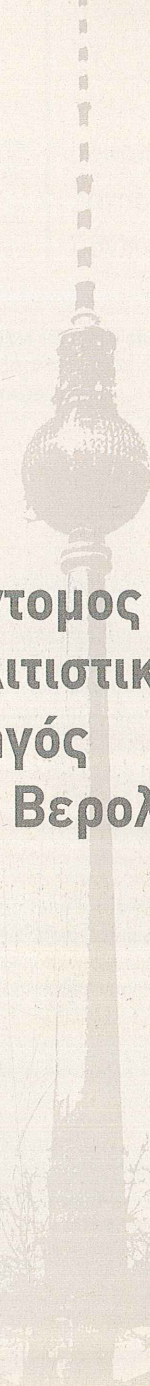
Η γλυπτική της Ελληνιστικής περιόδου εμπλούτισε τη θεματολογία της με μια σειρά μορφών που εμπνέονταν από γραφικές ανάλαφρες στιγμές της καθημερινότητας, όπως το *Παιδί που πνίγει τη χίνα* ή σκηνές που απεικόνιζαν ρεαλιστικά την άσχημη και σκληρή πλευρά της ζωής, χωρίς καμιά προσπάθεια εξωραϊσμού, όπως ασθενικούς τύπους, την καμπουριασμένη βοσκοπούλα ή τη *Μεθυσμένη γριά*. Σε αυτό το πλαίσιο της καθημερινότητας φιλοτεχνήθηκε ο *Απακανθιζόμενος*, αλλά και το εικονιζόμενο αριστερά *Κορίτσι που παίζει αστραγάλους* (μάρμαρο, ύψος 70 εκ., 2ος αι. μ.Χ.), που βρέθηκε στη Ρώμη το 1732 και αγοράστηκε για το Μουσείο Περγάμου από τη συλλογή Polignac. Πρόκειται για αντίγραφο ελληνιστικού έργου που απεικόνιζε ένα κορίτσι καθισμένο στο πάτωμα, με μαζεμένα τα πόδια, να παίζει αστραγάλους ή κότσια (οστά από τα πόδια διάφορων ζώων), ένα αγαπημένο παιχνίδι της αρχαιότητας. Ωστόσο, ο Ρωμαίος γλύπτης πρόσθεσε στη μορφή κόμμωση σύμφωνα με τα πρότυπα της εποχής των Αντωνίων.

Το σώμα του γυμνού αγοριού στο Μουσείο Περγάμου είναι δουλεμένο με ιδιαίτερη φροντίδα. Η κόμμωσή του θυμίζει τις καλοδουλεμένες κόμμες των μορφών της Κλασικής εποχής, αν και φαίνεται κάπως αταίριαστη στο κεφάλι ενός παιδιού που περπατά ή τρέχει στην εξοχή χωρίς σανδάλια. Ενδεχομένως ο αντιγραφέας της Ρωμαϊκής εποχής ταίριαξε στον *Απακανθιζόμενο* της Ελληνιστικής εποχής που χρησιμοποιούσε ως πρότυπο ένα κεφάλι αγοριού του 460 π.Χ.

Σύντομος πολιτιστικός οδηγός του Βερολίνου

Σύντομος πολιτιστικός οδηγός του Βερολίνου

Το Βερολίνο είναι μια από τις νεότερες πρωτεύουσες της Ευρώπης, αλλά μια πόλη με μακρά και ταραχώδη ιστορία. Τα αξιοθέατά της είναι πολλά, από μοναδικά μουσεία και πλούσιες πινακοθήκες, μέχρι εξαιρετικά αρχιτεκτονήματα όλων των εποχών, πάρκα και πλατείες γεμάτες κόσμο και ζωή.

■ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΥΝΤΕΡ ΝΤΕΝ ΛΙΝΤΕΝ

Η περιοχή γύρω από τη μεγάλη λεωφόρο Ούντερ ντεν Λίντεν είναι από τις ωραιότερες του Βερολίνου. Εδώ βρίσκονται μερικά από τα πιο όμορφα μπαρόκ και νεοκλασικά κτήρια της πόλης, που πλέον στεγάζουν δημόσιες υπηρεσίες.

■ Χούμπολτ Ουνιβερζιτέτ

📍 *Friedrichstrasse.*

Το κτήριο του Πανεπιστημίου Χούμπολτ χτίστηκε το 1753, ενώ το ίδρυμα ιδρύθηκε το 1810 με πρωτοβουλία του Βίλχελμ φον Χούμπολτ, απ' όπου πήρε και το όνομά του. Πολλοί φημισμένοι επιστήμονες εργάστηκαν στο πανεπιστήμιο, όπως οι φιλόσοφοι Φίχτε και Έγκελς, ο γιατρός Ρόμπερτ Κοχ και οι φυσικοί Μαξ Πλανκ και Άλμπερτ Άϊνσταϊν.

■ Πύλη του Βρανδεμβούργου

📍 *Friedrichstrasse.*

Η Πύλη του Βρανδεμβούργου είναι το κυρίαρχο σύμβολο του Βερολίνου. Σχεδιάστηκε από τον Καρλ Γκότχαρντ Λάνγκχανς και βασίστηκε στα Προπύλαια της Ακρόπολης της Αθήνας. Ανεγέρθηκε μεταξύ 1788 και 1791. Η πύλη υπήρξε μάρτυρας πολλών ιστορικών γεγονότων του Βερολίνου, με τελευταίο την πτώση του Τείχους το 1989.

■ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Το νησί βρίσκεται στους παραποτάμους του Σπρέε και είναι, αναμφίβολα, το λίκνο της βερολινέζικης ιστορίας. Εδώ εντοπίζονται οι πρώτοι οικισμοί στις αρχές του 13ου αιώνα. Σήμερα, «φιλοξενεί» τον μεγάλο καθεδρικό της πόλης, καθώς και επιβλητικά μουσεία.

■ Καθεδρικός ναός του Βερολίνου (1)

Λεωφ.: 100, 200, 348.

Ο προτεσταντικός αυτός καθεδρικός χτίστηκε στα μέσα του 18ου αιώνα. Αρχικά, το σχέδιο του ναού ήταν μπαρόκ, ενώ αργότερα υιοθετήθηκε νεοκλασικός ρυθμός. Το σημερινό κτήριο είναι νεομπαρόκ και οικοδομήθηκε από το 1894 έως το 1905. Υπέστη ζημιές κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

■ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Αυτό το τμήμα του Βερολίνου ανήκει στη συνοικία Μίτε και αποτελεί το ιστορικό κέντρο. Στην περιοχή υπάρχουν ίχνη της αρχαίας ιστορίας του Βερολίνου, όπως η παλαιότερη διασωθείσα εκκλησία (της Παναγίας).

■ Νικολάιφιρτελ (5)

📍 *Alexanderplatz.*

Η συνοικία του Αγίου Νικολάου ή Νικολάιφιρτελ οφείλει την ονομασία της στην ενοριακή εκκλησία της περιοχής.

Είναι γεμάτη σοκάκια με όμορφα εστιατόρια, καταστήματα αναμνηστικών και μικρά μουσεία, και είναι η αγαπημένη περιοχή των Βερολινέζων για τον περίπατό τους.

■ Ρότες Ράτχουας

📍 *Alexanderplatz.*

Το «Κόκκινο Δημαρχείο» στεγάζει τη δημοτική αρχή του Βερολίνου. Το κτήριο χτίστηκε μεταξύ 1861 και 1869. Ο αρχιτέκτονας Βάζεμαν εμπνεύστηκε από ιταλικά αναγεννησιακά μέγαρα. Οι τοίχοι είναι φτιαγμένοι από κόκκινο τούβλο, απ' όπου προέρχεται και η ονομασία του κτηρίου.

■ Πύργος Τηλεόρασης (2)

📍 *Alexanderplatz.*

Ο Φέρντζετουρμ, που οι ντόπιοι αποκαλούν Τελεσπάργκελ, δηλαδή οδοντογλυφίδα, είναι το ψηλότερο κτήριο στο Βερολίνο, καθώς φτάνει τα 365 μ. Ο πύργος χτίστηκε το 1969 στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της πόλης με βάση τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό.

■ ΒΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Η περιοχή ορίζεται από τη Φρίντριχστρασε και την Καρλ-Λίμπκνεχτ-Στράσε. Το ανατολικό τμήμα της είναι γνωστό και ως Σόινενφιρτελ (συνοικία του Αχυρώνα). Η περιοχή, μάλιστα, προσέκλυσε προπολεμικά και πολλούς καλλιτέχνες. Σήμερα, είναι μια δημοφιλής περιοχή για τη νεολαία, λόγω των πολλών μπαρ που έχουν ανοίξει.

■ ΤΙΡΓΚΑΡΤΕΝ

Ο πρώην βασιλικός κυνηγότοπος μετατράπηκε σε πάρκο το 18ο αιώνα. Το 19ο αιώνα, στην Πότσανταμερ Πλατς ανεγέρθηκαν πολυκαταστήματα και τράπεζες. Κατά το Β' Παγκόσμιο

Πόλεμο πολλά από αυτά καταστράφηκαν, ενώ η διχοτόμηση της πόλης άλλαξε το χαρακτήρα της περιοχής. Μετά την επανένωση, ωστόσο, υπήρξε ραγδαία ανάπτυξη.

■ Πότσανταμερ Πλατς

📍 *Potsdamer Platz.*

Στις αρχές του 20ού αιώνα υπήρξε η πιο πολυσύχναστη πλατεία της Ευρώπης, όμως οι βομβαρδισμοί του πολέμου την μετέτρεψαν σε έναν σωρό από μπόζα. Μετά τον πόλεμο, η πλατεία παρέμεινε μια ουδέτερη ζώνη δίπλα στο Τείχος. Σήμερα, έχει αναγεννηθεί και αποτελεί στολίδι της πόλης, κέντρο σύγχρονης αρχιτεκτονικής, με το Σόνι Σέντερ, Κέντρο Μπίσχαϊμ, κ.ά.

■ ΚΡΟΪΤΣΜΠΕΡΓΚ

Το Κρόιτςμπεργκ είναι μια ζωντανή περιοχή γεμάτη αντιθέσεις. Από τη μια, πολυτελή διαμερίσματα και, από την άλλη, ετοιμόρροπα κτήρια δίνουν στις γειτονιές ιδιαίτερο χαρακτήρα. Αξιοθέατα αποτελούν τα πολυάριθμα εστιατόρια και τα τούρκικα παζάρια, αλλά και τα νυχτερινά κέντρα, οι κινηματογράφοι, τα θέατρα και οι γκαλερί.

■ Τσέκποιντ Τσάρλι (3)

📍 *Kochstrasse.*

Από το 1961 έως το 1990, το Τσέκποιντ Τσάρλι ήταν η μοναδική συνοριακή διάβαση για τους επισκέπτες μεταξύ Δυτικού και Ανατολικού Βερολίνου. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, συμβόλιζε την ελευθερία για πολλούς Ανατολικογερμανούς που προσπαθούσαν να δραπετεύσουν στη Δυτική Γερμανία.

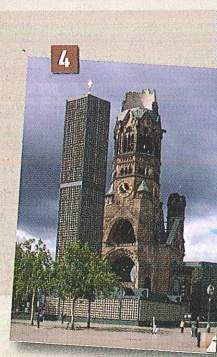
■ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΥΡΦΥΡΣΤΕΝΤΑΜ

Η περιοχή αυτή με τα πολυτελή κτήρια και τους μεγάλους εντυπωσιακούς εμπορικούς δρόμους υπήρξε η εμπορική και οικονομική καρδιά του Δυτικού Βερολίνου.

■ Εκκλησία Κάιζερ Γουλιέλμου (4)

📍 *Zoologischer Garten, Kurfürstendamm.*

Αυτή η εκκλησία αποτελεί ένα από τα σύμβολα του Βερολίνου. Εγκαινιάστηκε το 1885, αλλά καταστράφηκε από βομβαρδισμούς το 1943. Μετά τον πόλεμο, τα συντρίμια απομακρύνθηκαν και έμεινε μόνον ο ογκώδης μπροστινός πύργος να θυμίζει τις καταστροφές του πολέμου. Το 1963, ο Έγκον Άιερμαν σχεδίασε μια οκταγωνική εκκλησία, με μπλε γυαλί.

Τα σημαντικότερα μουσεία και πινακοθήκες του Βερολίνου

1 Μουσείο Περγάμου

Τηλ. +49 30-20905577.
Προαστιακός: Hackescher Markt.
Η ανέγερση του μουσείου (Pergamonmuseum) διήρκεσε από το 1912 έως το 1930 και στεγάζει μια από τις διασημότερες συλλογές αρχαιοτήτων στην Ευρώπη, γεγονός που το χρωστά κυρίως στον περίφημο Βωμό της Περγάμου, που δεσπόζει στην κεντρική αίθουσα. Οι τρεις ανεξάρτητες συλλογές (Μουσείο Αρχαιοτήτων, Μουσείο Αρχαιοτήτων Εγγύς Ανατολής, Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης) είναι αποτέλεσμα των ανασκαφών γερμανικών αρχαιολογικών αποστολών (τέλη 19ου-αρχές 20ού αιώνα).

2 Πινακοθήκη

Τηλ. +49 30-2662951.
M Potsdamer Platz.
Η συλλογή αυτής της πινακοθήκης (Gemäl-

degalerie) αποτελείται από πίνακες υψηλής ποιότητας, οι οποίοι επιλέχθηκαν από ειδικούς, ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, που προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν έργα τα οποία θα εκπροσωπούσαν όλες τις μεγάλες ευρωπαϊκές σχολές ζωγραφικής. Με τη διχοτόμηση της πόλης τα έργα χωρίστηκαν, αλλά μετά το 1990 η συλλογή ενώθηκε και πάλι σε νέο κτήριο στο Κουλτούρφουρμ.

3 Κέντρο Μουσείων Ντάλεμ

Τηλ. +49 30-8301438.
Προαστιακός: Dahlem Dorf.
Τα πρώτα μουσεία του Ντάλεμ (Museumzentrum Dahlem) χτίστηκαν μεταξύ 1914-23. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλές συλλογές του Βερολίνου κατακερματίστηκαν και ένα μέρος τους εκτέθηκε εδώ. Τη δεκαετία του 1960 τα

μουσεία επεκτάθηκαν σημαντικά. Το νέο Κέντρο Μουσείων είχε τότε δημιουργηθεί για να ανταγωνιστεί τη Νήσο των Μουσείων. Σήμερα στο Ντάλεμ στεγάζονται πέντε μουσεία: το Μουσείο Εθνογραφίας, το Μουσείο Ινδικής Τέχνης, το Μουσείο Τέχνης Άπω Ανατολής, το Μουσείο Αφρικανικών Τεχνών και η Έκθεση Ιθαγενών Πολιτισμών Β. Αμερικής.

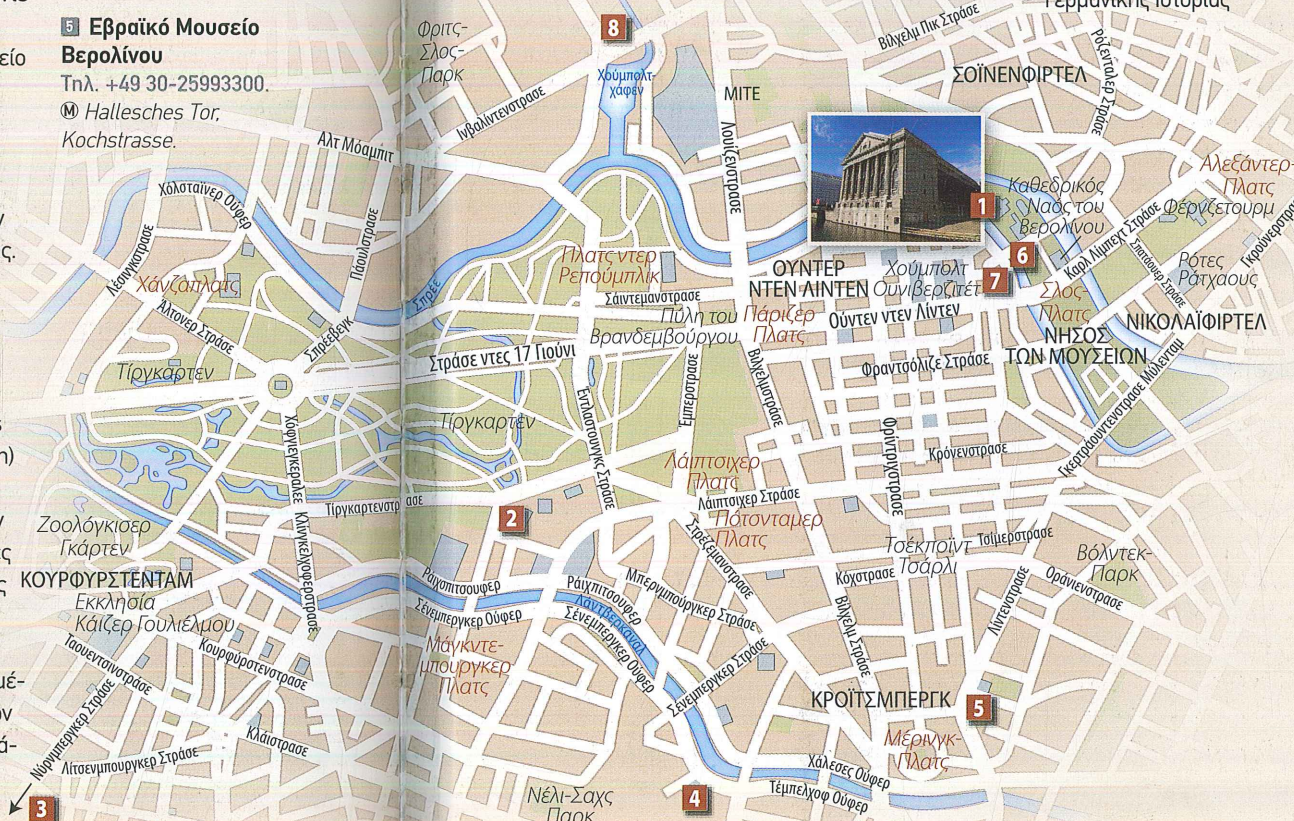
4 Γερμανικό Τεχνολογικό Μουσείο

Τηλ. +49 30-902540.
M Gleisdreieck.
Το μουσείο (Deutsches Technikmuseum Berlin) ιδρύθηκε το 1982 για να φιλοξενήσει υπό την ίδια στέγη περισσότερες από 100 εξειδικευμένες μικρότερες συλλογές. Η σημερινή συλλογή στεγάζεται στο πρώην μέγαρο της συντεχνίας των εμπόρων και περιλαμβάνει

ατμομηχανές, πύργους υδατοδεξαμενών, εκθέματα σχετικά με την αεροπλοΐα, την τυπογραφία, την υφαντουργία, τον ηλεκτρισμό κ.ά.

5 Εβραϊκό Μουσείο Βερολίνου

Τηλ. +49 30-25993300.
M Hallesches Tor, Kochstrasse.

Το μουσείο (Jüdisches Museum Berlin) σχεδιάστηκε από τον Αμερικανό Ντάνιελ Λάιμπσκιτς και είναι ένα συναρπαστικό δείγμα αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα. Η έκθεση περιλαμβάνει πολλά αντικείμενα, όπως βιβλία και φωτογραφίες που ανασυνθέτουν την ιστορία των Εβραίων στη Γερμανία.

6 Παλιό Μουσείο

Τηλ. +49 30-20905577.
Προαστιακός: Hackescher Markt.
Το κτήριο του μουσείου (Altes Museum), σε σχέδιο του Καρλ Φρίντριχ Σίνκελ, είναι ένα από τα ωραιότερα νεοκλασικά κτήρια του κόσμου, με ένα επιβλητικό προστώο ύψους 87 μ. που στηρίζεται σε 18 ιωνικούς κίονες. Λειτουργεί από

το 1830 και φιλοξενεί την Αντίκενζαμουγκ, μια συλλογή ελληνικών και ρωμαϊκών αρχαιοτήτων.

7 Μουσείο Γερμανικής Ιστορίας

Τηλ. +49 30-203040.
M Friedrichstrasse.
Το Τσόιγκχαους (Zeughaus), όπως το αποκαλούν οι Γερμανοί, στεγάζει το Μουσείο Γερμανικής Ιστορίας

(Deutsches Historisches Museum). Το πρώην οπλοστάσιο χτίστηκε το 1706 και είναι ένα θαυμάσιο οικοδόμημα με εσωτερική αυλή. Στη συλλογή του περιλαμβάνονται εκθέματα από το Μεσαίωνα, τον Τριακονταετή Πόλεμο, την εποχή Μπαρόκ, τον Διαφωτισμό, τη Γερμανική Αυτοκρατορία, τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, το Γ' Ράιχ, το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τη Μεταπολεμική εποχή.

8 Χάμπουργκερ Μπάνχοφ

Τηλ. +49 30-2660.
Προαστιακός: Lehrter Stadtbahnhof.
Το μουσείο αυτό (Hamburger Bahnhof) στεγάζεται σε ένα ειδικά διαμορφωμένο νεοαναγεννησιακό κτήριο του 1847, που παλαιότερα ήταν ο σιδηροδρομικός σταθμός του Αμβούργου. Άνοιξε για το κοινό το 1996 με έργα σύγχρονης τέχνης που παραχώρησαν η Νέα Εθνική Πινακοθήκη και άλλα μουσεία. Πρόκειται για ένα από τα πιο σύγχρονα μουσεία τέχνης στην Ευρώπη, όπου παρουσιάζονται επίσης μουσική, βίντεο, κ.ά.

Συγκοινωνιακό δίκτυο του Βερολίνου

